

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Příčiny bezpečnostní nestability v oblasti Sahelu

Bakalářská práce

Autor: Mgr. Pavel Vodička

Studijní program: B6701

Studijní obor: Politologie (BPOL)

Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza, Ph.D.

Hradec Králové, 2019

Zadání bakalářské práce

Autor: Mgr. Pavel Vodička

Studium: F16BK0079

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: **Příčiny bezpečnostní nestability v oblasti Sahelu**

Název bakalářské práce AJ: Causes of security instability in the Sahel region

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Geografická oblast Sahelu, táhnoucí se od západu až k východu afrického kontinentu, se vyznačuje extrémně suchým podnebím, nedostatkem vodních zdrojů, čímž neposkytuje obyvatelstvu optimální životní podmínky. Není proto divu, že se země Sahelu každoročně unášejí na nejnižších příčkách hodnocení Indexu lidského rozvoje (HDI) či Indexu lidské chudoby (HPI). Zároveň se tyto země vyznačují často nestabilními vládami, porušováním lidských práv a různými náboženskými či etnickými konflikty či animozitami. Nejen tyto důvody mohou být jednou z příčin, proč se tato nehostinná oblast stala základnou nejrušnějších teroristických či extremistických skupin, působících na bázi náboženských, etnických motivů či prvků organizovaného zločinu (zejm. pašování zbraní). Tyto skupiny svůj vliv dále šíří do dalších oblastí afrického kontinentu, kde se podílí na zvýšení nestability, z mnoha příčin (migrační toky, existence teroristických výcvikových základen atd.) však představují i globální bezpečnostní hrozbu. Důležitost regionu podtrhují i podstatné investice a finanční podpora, která je do daných států v současnosti sněžována ze západních zemí (zvláště pak ze strany EU) či vojenské intervence v dané oblasti (např. Francií vedená operace Serval v Mali v roce 2013). Smyslem práce bude analýza příčin nestability ve vybraných zemích Sahelu Mauritánie, Senegal, Mali, Burkina Faso, Niger, Čad, Súdán a Etiopie, a to v letech 2013 až 2018. Hlavní výzkumnou otázkou je, jaké jsou možné příčiny bezpečnostní nestability v oblasti Sahelu? Práce bude koncipována jako případová studie a bude čerpat zejména ze sekundárních zdrojů; metodologicky bude využito empiricko-kvalitativního přístupu. Teoretický rámec práce bude postaven na teorii konfliktů Roberta Gurra.

Gurr, Ted Robert. 2000. Peoples versus States: Minorities at Risk in the New Century. Washington, D. C.: United States Institute of Peace Press. Gurr, Robert Ted and Moore, Will H. 1997. "Ethnopolitical Rebellion: A Cross-Sectional Analysis of the 1980's with Risk Assessments for the 1990's." American Journal of Political Science 41, No. 4, 1079-1103. Collier, Paul. 2001. Economic Causes of Civil Conflict and their Implications for Policy. Department of Economy, Oxford University. DC: World Bank. ? World Bank. Záhořík, Jan. 2012. Ohrožení napětí v postkoloniální Africe. Praha: Karolinum. Kváča, Vladimír. 2003. Politická nestabilita v Africe, 1960-2000. Mezinárodní vztahy - Vol 38 No 4, 47-73. Jelen, Libor a Kabrda, Jan. 2011. Konflikty v Africe stručný rozbor pěti příkladů. Geografické rozhledy, 20(4), 1215. Beegle, Kathleen; Christiaensen, Luc; Dabalen, Andrew; Gaddis, Isis. 2016. Poverty in a Rising Africa. Washington, D C: World Bank. ? World Bank. Ge dlu, Mesfin. 1998. Subsaharská Afrika Problémy demokracie, nacionalismu a mezinárodních vztahů. Ústav mezinárodních vztahů.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 24.5.2018

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Nymburku dne 13. 6. 2019

Mgr. Pavel Vodička

Poděkování:

Rád bych na tomto místě poděkoval své rodině za podporu ve studiu a při psaní práce. Velké díky samozřejmě patří i panu Mgr. Janu Prouzovi, Ph.D., za cenné informace a připomínky.

Anotace

Vodička, Pavel. Příčiny bezpečnostní nestability v oblasti Sahelu. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, 2019, 48 s. Bakalářská práce.

Sahel je v současnosti jednou z nejvíce nestabilních oblastí subsaharské Afriky. Negativní faktory jako jsou klimatické změny, etnické spory a neefektivní veřejná správa značně ovlivňují bezpečnostní situaci regionu, která je dále zhoršována činností celé řady extremistických skupin a organizací. Cílem práce je zjistit příčiny bezpečnostní nestability Sahelu, a to aplikací teoretického modelu etno-politického konfliktu Teda Roberta Gurra a Willa H. Moorea, jenž pracuje se čtyřmi vzájemně závislými proměnnými – povstáním, křivdami, represemi a mobilizací. Jako výzkumná metoda je použita instrumentální případová studie. Autor práce na základě provedeného výzkumu dochází k závěru, že nestabilita regionu souvisí zejména s nepřiměřenými státními represemi.

Klíčová slova: Sahel, nestabilita, konflikt, Ted Robert Gurr, povstání, represe, křivda, mobilizace

Annotation

Vodička, Pavel. Causes of security instability in the Sahel region. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, 2019, 48 pp. Bachelor thesis.

Sahel is currently one of the most unstable regions in Sub-Saharan Africa. Factors such as climate change, ethnic disputes and bad governance, have had negative consequences on security situation in the region, that still has been worsened by longstanding criminal activity of extremists groups and organizations. The main object of this analysis is to determine causes of security instability in the Sahel region, using the Ted Robert Gurr's and Will H. Moore's theoretical model of ethno-political conflict, which includes four interdependent variables – rebellion, grievances, repression and mobilization. An instrumental case study is used as a research method. In summary, this analysis argued, that instability in the Sahel region is primarily caused by inadequate state repression.

Key words: Sahel, instability, conflict, Ted Robert Gurr, rebellion, repression, grievances, mobilization

Seznam zkratek

ACLED – Armed Conflict Location & Event Data Project

AMISOM – Mise Africké unie v Somálsku (African Union Mission in Somalia)

ANSIPRJ – Národní aliance pro ochranu fulbské identity a obnovení spravedlnosti (z francouzského Alliance nationale pour la sauvegarde de l'identité peule et la restauration de la justice)

AQAP – al-Káida na Arabském poloostrově (al-Qaeda in the Arabian Peninsula)

AQIM – al-Káida v islámském Maghrebu (al-Qaeda in the Islamic Maghreb)

EU – Evropská unie

EPRDF – Etiopská lidová revoluční demokratická fronta (Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front)

HDP – Hrubý domácí produkt

HIK – Heidelberský institut pro výzkum mezinárodních konfliktů (Heidelberg Institute for International Conflict Research)

GATIA – Sebeobranná skupina Imghadských Tuaregů a spojenci (z francouzského Groupe autodéfense touareg Imghad et alliés)

IED – Improvizované výbušné zařízení (Improvised explosive device)

ISIS – Islámský stát

ISWAP – Západoafrická provincie Islámského státu (Islamic State's West Africa Province)

JNIM – Skupina pro podporu islámu a muslimů (Jama'at Nasr al-Islam wal Muslimin)

MIA – Hnutí islámského Azawadu (Islamic Movement of Azawad)

MINUSMA – Multidimenzionální integrovaná stabilizační mise OSN v Mali (United Nations Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali)

MLF – Macina Liberation Front

MNLA – Národní hnutí za osvobození Azawádu (z francouzského Mouvement national de libération de l'Azawad)

MUJAO – Hnutí za jednotu a džihád v západní Africe (z francouzského Mouvement pour l'unicité et le jihad en Afrique de l'Ouest)

ONLF – Ogadenská národní osvobozená fronta (Ogaden National Liberation Front)

OLF – Oromská osvobozená fronta (Oromo Liberation Front)

OSN – Organizace spojených národů

SCAD – Social Conflict Analysis Database

SNM – Somálské národní hnutí (Somalia National Movement)

UCDP – Uppsala Conflict Data Program

UNAMID – Hybridní mise Africké unie a OSN v Dárfúru (African Union and United Nations Mission in Darfur)

USD – Americký dolar (United States dollar)

Obsah:

Úvod.....	1
1. Nestátní aktéři v oblasti Sahelu.....	6
2. Konflikt a nestabilita v Africe – teoretické vymezení	11
2.1. Teoretický model etno-politického konfliktu.....	15
3. Metodologie	20
3.1. Operacionalizace proměnných	20
3.2. Předmět výzkumu.....	21
4. Příčiny nestability Sahelu – analytická část.....	23
4.1. Intenzita konfliktu v regionu.....	23
4.2. Aktéři konfliktu v Sahelu – etnické skupiny.....	25
4.2.1. <i>Fulbové</i>	25
4.2.1.1. Skupinová identita	25
4.2.1.2. Křivdy	26
4.2.1.3. Represe	28
4.2.2. <i>Kanurijci</i>	28
4.2.2.1. Skupinová identita	28
4.2.2.2. Křivdy	29
4.2.2.3. Represe	30
4.2.3. <i>Tuaregové</i>	31
4.2.3.1. Skupinová identita	31
4.2.3.2. Křivdy	32
4.2.3.3. Represe	33
4.2.4. <i>Somálci</i>	34
4.2.4.1. Skupinová identita	34
4.2.4.2. Křivdy	35
4.2.4.3. Represe	36
4.3. Shrnutí výsledků.....	37
4.3.1. <i>Fulbové – shrnutí</i>	37
4.3.2. <i>Kanurijci – shrnutí</i>	38
4.3.3. <i>Tuaregové – shrnutí</i>	39
4.3.4. <i>Somálci – shrnutí</i>	40

Závěr.....	41
Seznam citovaných zdrojů	45
Literatura.....	45
Prameny	49
Internetové zdroje:	49

Úvod

Sahelem je nazývána oblast lokalizovaná na severu afrického kontinentu, oddělující jižní okraj Sahary od afrických tropických pralesů. Toto území tvoří dohromady téměř souvislý pruh území, linoucí se od západu až k východu afrického kontinentu, a zasahuje území zejm. následujících států – Mauritánie, Senegal, Mali, Burkiny Faso, Nigeru, Čadu, Súdánu, Etiopie a Somálska; zahrnuje tedy jak přímořské (Senegal, Mauritánie, Súdán, Somálsko), tak i vnitrozemské státy. Oblast Sahelu patří mezi světově nejvíce postižené z hlediska environmentálních či ekologických problémů – extrémně suchého podnebí, nedostatku dešťových srážek a vodních zdrojů celkově. Často se v případě Sahelu hovoří o fenoménu tzv. desertifikace, tj. postupného procesu degradace území na pouště a polopouště, a v důsledku toho snížení biologické produktivity, kapacity a kvality půdy. Tento efekt je ovlivňován celou řadou různých faktorů, přirozených i člověkem vyvolaných, jako jsou globální klimatické jevy, přímá lidská činnost v dané oblasti, např. zásah do přírodních procesů či velké snížení vsakované vody do půdy vlivem intenzivní zemědělské produkce.¹ Extrémní sucho, které zhoršuje podmínky pro zemědělskou činnost, má následně přímý dopad na potravinový deficit celé oblasti, vlivem čehož je Sahel vystaven téměř permanentnímu riziku možného hladomoru; ten celou oblast dramaticky postihl během 70. let 20. století.

Země Sahelu patří mezi ekonomicky nejméně rozvinuté země světa a pravidelně se umísťují na nejnižších příčkách hodnocení různých indexů, které hodnotí stav nejen ekonomické vyspělosti zemí, např. Indexu lidského rozvoje (Human Development Index) či Indexu lidské chudoby (Human Poverty Index). V této souvislosti lze dále doplnit, že země Sahelu patří mezi země s největším populačním přírůstkem. Nejsou to však pouze problémy ekonomického či ekologického charakteru, které značně sužují oblast Sahelu. Problematická je i role vládnoucích režimů, které jsou často nestabilní a neefektivní, zatížené masivní korupcí, omezují základní lidská práva a svobody, komplikují opozičním skupinám účast ve volbách (včetně perzekucí a represí)

---

¹ Dle oficiální definice OSN je jako desertifikace označován jev, který vede k degradaci půdy ve vysušených, polosuchých a suchých subhumidních oblastech, a to vlivem různých faktorů, včetně klimatických změn a lidské činnosti (UN 2012).

či omezují jiný druh politické a občanské participace. V důsledku slabého a neefektivního vládnutí pak nejsou země schopny zajistit dostatečnou kontrolu území a včas přispět k deeskalaci konfliktů. Důležitým prvkem určující charakter oblasti Sahelu je rovněž existence různých etnických skupin či entit, a to z hlediska jazykového i kulturního.

Svůj vliv na správu regionu má zajisté i post-koloniální minulost – země Sahelu, s výjimkou Súdánu (kolonie Spojeného království) a Etiopie (s výjimkou krátkého období italské okupace v letech 1935-1941, si udržela nezávislost), patřily mezi francouzské kolonie, což má značné dopady na fungování zemí až do dnešních dob – jedním z příkladů francouzského vlivu na region je vojenská operace Serval z roku 2013, kdy vláda Mali požádala Francii o pomoc s cílem zastavit další postup a zábor území na severu země ze strany islamistických extremistických skupin či probíhající operace Barkhane (od roku 2014), jež kontinuálně pokračuje v nastavených cílech boje proti terorismu. Post-koloniální jho značně ovlivňuje i jazykovou diverzitu regionu, s výjimkou arabofonní Mauritánie, Súdánu či Etiopie (oficiálním národním jazykem je Amharština, avšak s ohledem na existenci mnoha etnických skupin je oficiálních jazyků více), je ve všech zemích oficiálním úředním jazykem francouzština.

Na území Sahelu dnes operuje celá řada násilných teroristických či extremistických skupin, které využívají náboženské, etnické či další obdobné animozity pro rozšíření svého vlivu a naplnění svých cílů, ať už ekonomických (přerozdělování rozvojové pomoci, zisk z těžby nerostných zdrojů), politických (podíl na vládnutí) či dokonce na bázi organizovaného zločinu (pašování zbraní, narkotik, obchod s lidmi). Tyto extremistické skupiny šíří bezpečnostní nestabilitu mezi další oblasti afrického kontinentu, způsobují rozsáhlé ekonomické ztráty a kontrolují důležitou infrastrukturu. Existence násilných extremistických skupin v oblasti Sahelu nepředstavuje pouze regionální či mezistátní hrozbu, ale z hlediska vlivu a působení na další faktory může být i hrozbou globální – oblasti ovládané těmito skupinami mohou sloužit jako základny pro výcvik teroristů, nejen těch působících na africkém kontinentu, ale i těch migrujících z členských států EU, kteří se posléze vrací zpět a představují reálnou hrozbu teroristického útoku v Evropě (fenomén tzv. „foreign fighters“); rovněž vysoká destabilizace států a regionů, způsobená bezpečnostním deficitem, značně ovlivňuje potenciální migrační toky obyvatel, kteří následně míří za lepšími životními

podmínkami, a to nejen v rámci afrického kontinentu. Situace je o to více alarmující, vezmeme-li v úvahu stále se zhoršující klimatické i bezpečnostní podmínky (právě i tzv. enviromentální migrace je v souvislosti s regionem často citovaným termínem) a odhadovaný demografický vývoj Sahelu – odborníci predikují, že při současné míře přírůstku (v průměru mezi 4,1 a 7,6 dítěte na ženu) by se obyvatelstvo regionu mohlo zvýšit z dnešních téměř 135 milionů na 330 milionů do roku 2050, a téměř na 670 milionů v roce 2100 (Population Reference Bureau 2015).

S cílem zajistit bezpečnostní stabilitu regionu byl v roce 2017, v hlavním malijském městě Bamaku, oficiálně zahájen projekt jednotek G5 Sahel, které zahrnují vojenské kapacity následujících zemí regionu – Burkiny Faso, Mali, Mauritánie, Nigeru a Čadu. Tyto spojené vojenské síly pěti zemí Sahelu byly schváleny Africkou Unií a rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 2359 z června roku 2017 nazvané „Mír a bezpečnost v Africe“. Mandátem této rezoluce je především boj proti terorismu, nadnárodnímu organizovanému zločinu a obchodu s lidmi. Právě výzvy spojené zejména s bezpečnostní problematikou a migračními toky, kterým v posledních letech čelily a čelí členské státy EU, měly zásadní vliv na skutečnost, že se EU zavázala k úzké kooperaci se zeměmi Sahelu včetně poskytnutí masivní vojenské i rozvojové kapacity pro stabilizaci oblastí². Stěžejní roli regionu, co se vlivu na mezinárodní bezpečnost týče, si uvědomují i světové mocnosti USA, Rusko a Čína, které rovněž, v různé formě, přislíbily pomoc jednotkám G5 Sahel.

S ohledem na uvedené problémy je příznačné, že země Sahelu jsou často cílem různých humanitárních či mírových misí. V současnosti se jedná zejména o probíhající peacekeepingové mise vedené OSN, a to MINUSMA v Mali a UNAMID v Dárfúru (Súdán)³. Mise MINUSMA se účastní i české jednotky – v současnosti zde

---

² Vysoká představitelka unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a Evropská Komise předložily v roce 2011 na žádost Rady strategii EU na podporu bezpečnosti a rozvoje v oblasti Sahelu včetně regionálního akčního plánu pro oblast Sahelu 2015–2020. V červnu 2017 se EU zavázala poskytnout 50 milionů EUR na podporu nově zřízených společných sil skupiny G5 Sahel s cílem zlepšit bezpečnost v regionu (CEU 2018).

³ Mise MINUSMA cílí na podporu politického procesu a pomoc při stabilizaci země; mise UNAMID je zaměřena na ochranu civilistů, usnadnění humanitární pomoci a podporu politického procesu (UN 2018).

plní úkoly, spojené se zajištěním bezpečnosti, celkem pět českých vojáků (Ministerstvo Obrany 2018).

Hlavním cílem práce bude zjistit, jaké jsou možné příčiny bezpečnostní nestability oblasti Sahelu. K tomuto účelu budeme vycházet z teoretického konceptu amerického politologa Teda Roberta Gurra, který se dlouhodobě zabýval problematikou etno-politických konfliktů a nestability. S výzkumem konfliktů Teda Roberta Gurra je spojena zejména teorie relativní deprivace, která je založena na dlouhodobém účinku křivdy a nespravedlnosti, páchané na člověku – pokud lidé vnímají, že je jim, na rozdíl od jiných skupin obyvatel, nespravedlivě odírán přístup k ekonomickým či politickým výhodám, dochází k postupné kumulaci frustrace, jejíž nahromadění může posléze vést ke vzniku protestních akcí.

Struktura práce bude koncipována následovně: po úvodní části, která krátce představí problematiku oblasti Sahelu, bude uvedena kapitola, ve které identifikujeme hlavní nestátní aktéry, kteří se podílí na nestabilitě oblasti, nelegální činnosti, a představují bezpečnostní hrozbu. Další kapitola bude teoretická, zaměřená na teze či teorie odborníků související s příčinami a šířením bezpečnostní nestability, zejména s intencí na africký kontinent. Vzhledem k výše uvedenému odstavci bude hlavní zájem zaměřen především na teorii Teda Roberta Gurra – hlavní východiska a argumenty, které jsou rozhodné pro stanovení konfliktního potenciálu. Následně stanovíme konkrétní kritéria, která budou v následující kapitole podrobena analýze, a bude zkoumán jejich vliv na příčiny bezpečnostní nestability. V závěrečné části práce pak získané poznatky a informace shrneme do uceleného celku a vyvodíme možná východiska.

Metodologicky bude pro zpracování využit kvalitativní přístup a bude se jednat o instrumentální případovou studii. Pro analýzu budou čerpány informace a poznatky zejména ze sekundárních zdrojů. Hlavní výzkumnou otázkou práce je zjistit, jaké jsou možné potenciální příčiny bezpečnostní nestability v oblasti Sahelu. Tyto příčiny se budeme snažit zjistit analýzou stěžejních proměnných (křivd, mobilizace a represe), vycházejících z teoretického modelu Teda Roberta Gurra a Willa H. Moorea. Sledovaným obdobím budou roky 2013–2018.

Pro účely této práce bude stěžejní zejména literatura, která nám poskytne teoretický background pro požadovanou analýzu. S ohledem na výše uvedený odstavec to bude dílo Teda Roberta Gurra *Political Rebellion – Causes, outcomes and alternatives* (Gurr 2015) a článek „*Ethnopolitical Rebellion: A Cross-Sectional Analysis of the 1980's with Risk Assessments for the 1990's*“ (Gurr, Robert Ted and Moore, Will H. 1997). Hypotézy a teze zde uvedené budou stěžejní pro stanovení klíčových charakteristik, které nám potenciálně pomohou stanovit pravděpodobné příčiny nestability ve sledovaném regionu. Dále využijeme informace z knihy *War & Conflict in Africa* od Paula D. Williamse (Williams 2016), *Ohniska napětí v postkoloniální Africe* (Záhořík, Jan 2012) či jiných odborných zdrojů dostupných v elektronické formě, kupříkladu *Al Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM) and Related Groups* (Arieff, Alexis 2007), *Climate change, human security and violent conflict* (Barnett, Jon and Adger, W. Neil 2007), apod. Dobrým zdrojem informací a dat budou také různé mezinárodní databáze či zprávy nevládních organizací, např. The Uppsala Conflict Data Programme (UCDP), The Armed Conflict Location and Event Data Project (ACLED), Social Conflict Analysis Database (SCAD), CIA Factbook, Human Rights Watch, atd.

1. Nestátní aktéři v oblasti Sahelu

Aktérů působících v oblasti je vícero – od národních či mezinárodních, jako jsou vlády jednotlivých států, francouzské jednotky či příslušníci humanitárních misí, až po aktéry ryze nestátní. Těmi jsou zejména násilné extremistické skupiny, jež budou náplní této kapitoly. Cílem přitom není vyčerpávající identifikace všech aktérů, ale spíše základní výčet a charakteristika skupin, s důrazem na jejich motivy, cíle či teritoriální ukotvení v rámci Sahelu. Jedná se o skupiny, jež způsobují v dané oblasti největší škody jak na majetku, tak i na ztrátě lidských životů, a které se, co se počtu útoků týče, řadí k největším bezpečnostním hrozbám regionu. Jednotlivé motivy a cíle skupin napříč celým regionem jsou značně rozmanité a jen obtížně je lze spojit společnou jednotící linkou, nebereme-li v úvahu tenze a spory, které vedou k častému dělení skupin na další fúze či odnože. Nezřídka, vlivem značných animozit a snah o získání politického či ekonomického vlivu v regionu, tyto skupiny svádí boje i mezi sebou.

Nejvýrazněji v oblasti působí islamistické extremistické skupiny. Jedním z takových dominantních aktérů je al-Káida v islámském Maghrebu (AQIM), která operuje na území Sahary a Sahelu. Kořeny skupiny lze dohledat již v 90. letech 20. století po občanské válce v Alžírsku, oficiálně ale skupina vznikla v lednu roku 2007 jako franšíza džihádické sítě al-Káida Usámy Bin Ládina (Filiu 2009: 2). AQIM se zaměřuje zejména na destabilizaci regionálních vlád se snahou o implementaci islámského práva šaría, a to na území Alžírsko, Mali, Mauritánie, Libye, Tunisu a Nigeru. Trestná činnost AQIM, zprvu zaměřená na pašování a finanční výnosy z výkupného, se vlivem bezpečnostního vakua v zemích Sahelu transformovala v násilné útoky na civilisty, především ty ze zemí Západu⁴ (Counterextremism 2019).

AQIM a její zakládající skupiny poskytly, v letech 2004–2006, vycvičené bojovníky do oblasti Iráku, Palestiny a Afghanistanu. S cílem rozšířit akční rádius poté AQIM expandovala i do oblasti Sahelu, kde v současnosti provádí výcvik džihádistů ze sousedních zemí či Evropy. Od roku 2012 byla organizace tvořena až 800 členy, kteří byli rozptýleni napříč celým Sahelem. Organizace také významně profituje z pašování

---

⁴ V tomto kontextu jsou známé zejména násilné útoky v letech 2015 až 2017 na restaurační a hotelová zařízení v hlavních městech Mali a Burkině Faso (TheGuardian 2015, 2017).

drog (kokain) z Latinské Ameriky do zemí Západu. Kromě pašování drog a výše zmíněných zisků z únosů, představuje podstatný zdroj financování skupiny i obchod se zbraněmi. Snadná dostupnost zbraní a jejich šíření regionem značně přispěla k nestabilitě celého Sahelu, zejm. Mali, kde je zbraň častým prostředkem ke sjednání nápravy sporů mezi místními komunitami, např. z důvodu krádeže dobytka (Sumedh 2013: 3–5). Organizovaný zločin spojený s pašeráctvím drog je samostatnou kapitolou sahelského problému. I když je ze strany externích pozorovatelů často kladen důraz pouze na roli a zapojení AQIM, je nutné zaměřit pozornost i na vlády států Sahelu – ty v minulosti využívali organizovaný zločin jako politický zdroj tím, že umožnili svým spojencům těžit z kriminálních aktivit (Wolfram, 2012).

Podstatným elementem ve fungování AQIM představuje její úzké napojení na místní komunity Sahelu a budování vnitřních divizí – tato skutečnost se projevila na postupném štěpení organizace na množství dalších frakcí, jako al-Murabitun (mj. používající název „Sentinelové“, který sdílelo v 11. až 12. století marocké radikální hnutí Almorávidů) nebo Ansar Dine (znamená „obránci víry“). Právě hnutí al-Murabitun vzniklo v roce 2013 sloučením dříve odtržených frakcí al-Mulathanum (znamená „Maskování“) a Hnutí za jednotu a džihád v západní Africe (MUJAO). Koordinace skupin AQIM, MUJAO a Ansar Dine, za účasti etnických Tuaregů, vedla v roce 2012 k obsazení severní části Mali, kde byl posléze zaveden ostrý výklad práva šaría. Získaná nadvláda islamistických skupin vedla k zahájení francouzské operace Serval, jež ve výsledku přispěla k oslabení jejich moci. Pravděpodobně v důsledku tohoto oslabení se AQIM a příbuzné skupiny zavázaly k větší jednotě, jejímž výsledkem bylo spojení saharské pobočky AQIM s dříve odštěpenou frakcí al-Murabitun v roce 2015. Počátkem roku 2017 pak byla uskutečněna fúze s Ansar Dine a její odnoží MLF (Arieff 2017). Tímto spojením vznikla jednotná islamistická organizace nazvaná Džamat Nasr al-Islam wal Muslimin (JNIM), což znamená „Skupina pro podporu islámu a muslimů“. Tato organizace usiluje o mobilizaci islámské komunity v Západní Africe, a s hesly jako „odstraníme útlak“ či „vyženeme nemuslimské okupanty“, je zaměřena primárně proti francouzské přítomnosti a zahraničním silám v oblasti. Skupina operuje v oblasti Mali, Nigeru a Burkiny Faso, a jejím cílem je, tak jako v případě svých předchůdkyň, zavedení islámského práva šaría (CSIS 2018). Co se týče etnického složení jednotlivých skupin a jejich lídrů, jsou zde zastoupeni především

Tuaregové, Fulbové, Songhajci a Arabové; AQIM a al-Murabitun jsou vedeny Alžířany, Ansar Dine je vedeno etnickým Tuaregem a MLF je vedena etnickým Fulbem (Arieff 2017; Al Jazeera 2013).

Již zmíněné Ansar Dine, společně s Národním hnutím za osvobození Azawádu (MNLA), patří mezi zástupce tuarežského etnika. Obě skupiny vznikly v roce 2011, částečně jako důsledek kolapsu libyjského režimu, po jehož konci se Tuaregové, kteří působili v Kadáfího milicích, začali vracet zpět do Mali, ačkoli důvody pro zformování skupin byly komplexnější (Jalali 2013). Přestože obě skupiny v roce 2012 stvrdily dohodu o společné spolupráci, vlivem různých animozit se nakonec postavily proti sobě. Od Ansar Dine se posléze odtrhla i další frakce Hnutí islámského Azawádu (MIA), která nesouhlasila s rostoucí radikalizací skupiny a kritizovala spolupráci s AQIM a MUJAO. Fragmentace skupin je mj. způsobena odlišnými cíli a zaměřením – cílem separatistické MNLA je vytvoření samostatného sekulárního státu v severním regionu Mali, naopak Ansar Dine usiluje o nastolení konzervativního výkladu islámského práva šaría a bojuje proti hodnotám Západu. Už tak nestabilní oblast je dále zatížena snadným šířením zbraní, které pochází z ilegálního obchodu či prodeje armádních zbraní povstaleckým skupinám. V roce 2013 bylo napětí regionu zmírněno podepsáním dohody o příměří, jejímiž aktéry byly Tuaregové z MNLA a vláda Mali (Dunaj 2013).

Dalším z hlavních aktérů oblasti je skupina Boko Haram (dříve nazývaná Lidé oddaní propagaci Prorokova učení a džihádu). Je blízkým spojencem AQIM a sídlí v Nigérii, oblast svého zájmu však rozšiřuje dále do Nigeru, Čadu a Kamerunu. Skupina vznikla v roce 2002 a jejím cílem je vytvoření islámského státu založeného na striktním výkladu práva šaría, přičemž prosazuje přísný zákaz, aby se muslimové účastnili politických a sociálních činností spojených s hodnotami Západu, jako je hlasování ve volbách či získání sekulárního vzdělání. Bojovníci se rekrutují především z etnické skupiny kanurijců, a to včetně lídra (BBC 2016).

V samých počátcích byla Boko Haram malou náboženskou sektou s několika desítkami následovníků. Teprve později se zformovala do rozsáhlého a nadnárodního povstaleckého hnutí, jež se zaměřovalo na provádění taktik nepravdělných válek. Charakter organizace se však zásadně proměnil roku 2009, kdy, v důsledku brutálního pokusu nigerijské vlády o potlačení povstání, bylo zabito tisíce radikálů i civilistů.

Bezpečnostní složky zakročily tvrdě i proti nevinným muslimům žijícím v oblastech, kde byla organizace aktivní, což zvedlo všeobecný odpor vůči vládě. Tehdy došlo k radikalizaci Boko Haram, která začala hledat vazby i na ostatní islamistické organizace, jako al-Káida, aš-Šabáb nebo ISIS (Williams 2016: 168–170). Ani Boko Haram se nevyhnuly vnitřní neshody a napětí, které vedly, v letech 2011–2014, ke vzniku dalších odštěpených skupin, z nichž největší je Západoafrická provincie Islámského státu (ISWAP). Jedním z důvodů štěpení byla i náboženská otázka, která nebyla přijata všemi členy organizace stejně. Z tohoto důvodu se v roce 2012 odštěpila skupina Ansaru, která se později stala pobočkou nigerijské al-Káidy (Williams 2016: 169).

Na vzestupu nestability východní části regionu se významným způsobem podílí další islamistická skupina aš-Šabáb (známá též jako „hnutí mladých“). Tato militatní salafistická organizace vznikla v roce 2006⁵, jako pobočka al-Káidy sídlící v Somálsku a Keni, s cílem dosáhnout islamistické státnosti v Somálsku, a v budoucnu ovládnout celou oblast Afrického rohu. Aš-Šabáb je v současnosti největším pachatelem teroristických útoků v oblasti subsaharské Afriky⁶ (Global Terrorism Index 2018). Skupina operuje zejména na území Somálska, a také části území na hranicích s Keňou a Etiopií. Její útoky jsou převážně vedeny proti somálské vládě a misi Africké unie AMISOM v Somálsku, které jsou organizací považovány za primární nepřátele a (dle rétoriky aš-Šabábu) ovlivňovány činností západních mocností (Counterextremism 2018). I přestože skupina do svých řad rekrutovala bojovníky z různých regionů, většina je somálského etnického původu. V průběhu roku 2015 se organizace Islámský stát pokusila posílit své řady o bojovníky aš-Šabábu, které lákala na lepší statut v rámci organizace a podmínky, explicitně se však vyhýbala kritice vedení skupiny. V návaznosti na to někteří bojovníci odešli a vyhlásili věrnost Islámskému státu. Spor se mezi skupinami vyhrotil v roce 2016, kdy ISIS vydal sérii videí, ve kterých oznamoval možné útoky na aš-Šabáb. Situace se v současnosti změnila se slábnoucí pozicí ISIS (v souvislosti se ztrátou pozic v Libyi a Sýrii), kdy je predikováno, že část

---

⁵ Jiný zdroj uvádí odlišné datum: 1996–1997 (Counterextremism 2019).

⁶ Organizace v roce 2017 spáchala jeden z nejmasivnějších teroristických útoků v posledních letech, při kterém zahynulo přes 300 lidí, a další stovky byli zraněni (The Guardian 2017).

těchto bojovníků bude migrovat zpět do svých domovů, což by mohlo dále zvýšit nestabilitu Somálska (EIP 2018: 6–10). Aš-Šabáb dále kooperuje s organizací al-Káida na Arabském poloostrově (AQAP), a to v oblasti transferu zbraní i radikálů, což má dále vliv na mezinárodní nestabilitu, např. v Jemenu (Counterextremism 2018).

Etničtí Somálci dále participují v Ogadenské národní osvobozené frontě (ONLF), jež bojuje za právo na sebeurčení v Somálském regionu Etiopie. Skupina vznikla v roce 1984 a poslední větší aktivity vyvíjela koncem minulé dekády, známé jsou útoky na ropné zařízení v Etiopii z roku 2007 (BBC News 2007). Vztah etiopských Somálců k vládě je poznamenán tzv. érou pansomalismu, jehož stěžejní ideou bylo sjednocení všech Somálců do jednoho teritoria. Dynamika somálského konfliktu má přímý vliv na dynamiku etiopského konfliktu, a to nejen v Ogadenu, ale také v sousední Oromii. Zde je hlavním činitelem politického násilí Oromská osvobozená fronta (OLF), jejímž cílem je boj za práva Oromů na vyhlášení nezávislého státu a boj proti zkorumpovanému vládnímu režimu (Záhořík 2012: 199). Útlum násilných aktivit nakonec vedl k tomu, že etiopský parlament obě organizace, v roce 2018, vymazal ze seznamu teroristických skupin (Al Jazeera 2018).

Ačkoliv se na nestabilitě celého Sahelu významně podílí i skupiny působící v Súdánu, nebudeme je v naší práci zmiňovat, neboť kořeny a příčiny súdánského konfliktu považujeme za velmi specifický fenomén, jehož detailní charakteristika výrazně přesahuje rámec a zaměření naší práce.

2. Konflikt a nestabilita v Africe – teoretické vymezení

Na příčiny bezpečnostní nestability v oblasti subsaharské Afriky lze nahlížet z mnoha různých úhlů. Hojně je v této souvislosti zmiňován zejména multikauzální charakter těchto příčin.

Než však přejdeme k teoretickým konceptům, které se vážou specificky na africký kontinent, vymezíme konflikt z obecného hlediska. K tomuto účelu využijeme definici dle The Uppsala Conflict Data Programme (UCDP), jež se stala celosvětovým standardem, jak systematicky definovat a studovat fenomén ozbrojeného konfliktu. UCDP definuje ozbrojený konflikt jako spor týkající se vlády a/nebo území, kde použití ozbrojené síly mezi dvěma stranami, z nichž alespoň jedna je vláda, vede k nejméně 25 úmrtím během jednoho kalendářního roku. Kategorii konfliktů UCDP dále klasifikuje na mezistátní konflikty, které představují boj mezi dvěma stranami, vnitrostátní konflikty, týkající se boje mezi vládou a opozicí, přičemž konflikt probíhá bez zahraniční intervence a poslední kategorií je vnitrostátní konflikt mezi vládou a opozicí, kde je jedna ze stran podporována ze zahraničí (UCDP 2019).

Jinou definici používá Heidelberský institut pro výzkum mezinárodních konfliktů (HIIK). Ten používá přímo definici politického konfliktu, jenž charakterizuje jako poziční neshodu mezi nejméně dvěma asertivními a přímo zapojenými aktéry, týkající se hodnot podstatných pro společnost, a která je prováděna pomocí pozorovatelných a vzájemně propojených konfliktních opatření, jež leží mimo rámec zavedených procedur a ohrožují (či usilují o ohrožení) bazální funkce státu a mezinárodní řád. Podstata politického konfliktu podle této definice spočívá v rozporu, jenž je reprezentován konceptem poziční neshody, která představuje vnímanou neslučitelnost idejí a přesvědčení, a zároveň předpokládá výskyt následujících předpokladů – existenci nejméně dvou entit (aktérů) schopných komunikace a vlastních intelektuální kapacity a vize; existence jednání a komunikace mezi aktéry, čímž je potvrzena vzájemná neslučitelnost idejí; komunikační akt se vždy musí vztahovat k určitému problému (HIIK 2019).

Výzkumem psychologických motivů teorií konfliktů se zabýval Charles Tilly, konkrétně teorií kolektivní akce, kterou definuje jako společné jednání lidí ve snaze dosáhnout společných zájmů. Analýza kolektivní akce se skládá z pěti základních

složek – zájmu, organizace, mobilizace, příležitosti a kolektivní akce samotné (Tilly 1977: 10). Tilly při identifikaci kolektivní akce rozlišuje více typů interpersonálního násilí (od prostých rvaček až koordinované destruktivní útoky), přičemž jednotlivé kategorie se mezi sebou vzájemně překrývají. Současně si všímá klíčové role druhů politických režimů, jež ústí v následující tezi: „*celková intenzita násilí stoupá při změnách režimů a je vyšší mezi extrémny, jež představují na jedné straně represivní režimy s nízkou mírou násilí a na straně druhé demokratické režimy s nízkou mírou násilí*“ (Tilly 2006: 33). Tilly zdůrazňuje, že povaha a intenzita kolektivního násilí se liší v závislosti na schopnosti režimu vládnout a míry demokracie. Čím větší schopností vládnout vládní představitelé disponují, tím se poměr veškerého kolektivního násilí zvyšuje; naopak demokratické režimy ve srovnání s těmi nedemokratickými vykazují nižší úroveň kolektivního násilí (Tilly 2006: 50–51).

Kissinger za jeden ze současných zdrojů africké nestability označuje bezvládní, které nastává v návaznosti na kolaps režimu, jehož důsledkem se jednotlivá etnika a minority začnou militarizovat za účelem vytvoření vlastní autonomní vlády. Absence plné vládní kontroly státu má za následek rozpad mezinárodního či regionálního uspořádání, a v oblasti se začnou šířit „hluchá“ místa, kde neplatí vláda zákona. Tato pásma bezvládní se následně transformují v území sloužící jako výcvikové základny teroristů, pašování zbraní či k sektářskému podněcování nenávisti vůči sousedům. Takový konflikt se následně šíří do dalších oblastí a přispívá postupné degradaci mezinárodního systému států (Kissinger 2016: 152–153).

Některé teoretické koncepty dávají konflikt v Africe především do souvislosti s ekonomickými aspekty. Ekonom David Keen parafrází známého citátu generála Carla von Clausewitze⁷ dokonce tyto konflikty utilitaristicky označuje jako pokračování ekonomiky jinými prostředky (Keen 2000: 27).

V souvislosti s cílem nalézt kauzalitu mezi ekonomickým bohatstvím země a rizikem občanské války, rozpracoval ekonom Paul Collier pojem „past konfliktu“, kterým definoval celkem čtyři pasti, pomocí nichž se některé země zmítají ve spirále chudoby – jedná se o past konfliktu, past přírodních zdrojů, past daná vnitrozemskou polohou státu a past určená v závislosti na slabou vládu v zemi (Collier 2009: 13).

---

⁷ „*Válka je pouze pokračování politiky jinými prostředky*“ (Clausewitz 2008: 36)

Co se týče pasti konfliktu, Collier objevil přímou souvislost mezi rizikem konfliktu a počáteční výší příjmů, a to tak, že konflikt vznikne mnohem pravděpodobněji v zemích, které mají nízké příjmy, přičemž v případě snížení příjmů země o celou polovinu je riziko vzniku občanské války až dvojnásobné; riziko vypuknutí občanské války je u nízkopříjmových zemí stanoveno na 14 % v jakémkoli 5letém období. Jako hlavní ekonomické ukazatele pasti konfliktu pak stanovil nízký příjem, pomalý růst a závislost na vývozu primárních komodit, která je typická právě pro země subsaharské Afriky (Collier 2009: 35). Závislost na exportu úzkého spektra primárních komodit je, dle Colliera, rizikovým faktorem pro vznik konfliktu, kdy jako kritická je stanovena hranice 26 % HDP (Collier 2000: 6). Vzhledem ke skutečnosti, že ekonomiky afrických států nejsou diverzifikovány, je obrovským rizikem ve vztahu ke komoditní závislosti zejména markantní volatilita cen na světových trzích, která ovlivňuje cenovou stabilitu a další makroekonomické ukazatele (Collier 2002: 3). Rovněž další faktory, jako jsou nízká vzdělanost obyvatelstva (větší podíl studentů značně snižuje riziko konfliktu), rychlý přírůstek populace či ekonomický pokles, mají vliv na vypuknutí konfliktu (Collier 2000: 7).

Ačkoliv mají dlouhodobě trvající konflikty zásadně negativní vliv na kondici ekonomiky, rozhodně nejsou jediným důvodem, proč se státy nacházejí v dluhové spirále. Jako další podstatný faktor nestability tak Collier uvádí tzv. past přírodních zdrojů. Zde vévodí zejména motivy ziskuchtivosti, snaha ovládnout nerostné bohatství jako významný zdroj příjmů, které následně slouží k uchopení a udržování moci, tedy rozvíjení tzv. kořistnických válek (Jelen, Kabrda 2011: 12).

Dalším faktorem, který Collier zmiňuje a má vliv na stabilitu země z ekonomického hlediska, je přístup státu k moři a kvalita sousedních států. Geografická poloha státu má jednoznačně přímý vliv na jeho ekonomickou situaci. Existence kvalitních sítí vnitřní infrastruktury a liniových staveb (železnice, dálnice) do značné míry determinuje průmyslový potenciál země. A právě návaznost infrastruktur nejen uvnitř daného státu, ale i s jeho sousedy, je absolutně klíčová pro export a import zboží, který bývá realizován skrze námořní plavbu (Collier 2009: 73). Z hlediska geografických faktorů rovněž často platí přímá úměra, že čím větší je rozloha státu a počet jeho obyvatel, tím větší je i míra případné politické nestability, na čemž má rozloha státu rozhodující vliv; malé země mají tedy tendenci zůstat politicky stabilní (Kváča 2003: 50).

Poslední „past“, kterou Collier zmiňuje, je tzv. špatná vláda v malé zemi, která vyjadřuje problematiku tzv. dobrého a špatného vládnutí, a týká se i jednoho ze zásadních faktorů nestability kontinentu – vysoké úrovně korupce (Collier 2009: 81–82).

I přestože je Collierův přístup známý a hojně citovaný, nevyhnul se značné kritice ze strany ostatních výzkumníků, kteří se zaměřují na problematiku konfliktů a občanských válek. Nejzásadnější kritika směřuje především k nepřesnosti a neobjektivitě analyzovaných dat, včetně teoretických nedostatků. Například Laurie Nathan argumentuje, že tento přístup zkoumá příčiny občanských válek, aniž by blíže zkoumal konkrétní občanské války, neboť výsledky nejsou založeny na jakýchkoli důkazech chování rebelů, ale jsou pouhou korelací mezi počátkem občanské války a poměrem vývozu primárních komodit k HDP (Nathan 2005: 2).

Jiné koncepty vztahují riziko vzniku občanského konfliktu k slabé či nedostatečné institucionalizaci režimů. Ty vycházejí především z teze, že nestabilita a násilí je produktem rapidních sociálních změn ve společnosti (urbanizace, industrializace, expanze masmédií, růst vzdělanosti), které současně nemají oporu v dostatečném rozvoji politických institucí (Huntington 1968: 4–5). V případě neexistence dostatečně silných institucí nemusí mít všechny kroky směřující k demokratizaci pozitivní efekt, obzvláště u zemí, jež se nachází ve fázi tranzice; po rozpadu bipolárního rozdělení světa se mnoho zemí, vlivem těchto faktorů, stalo náchylnějšími vůči národním a etnickým konfliktům, neboť právě během rané etapy demokratizace dochází k nárůstu nacionalistických atavismů (Snyder 2000: 29–31). Nejrizikovějšími jsou v tomto případě země, které se nacházejí ve fázi přechodu mezi autokratickým režimem a demokracií, přičemž za stěžejní bývá označováno období, kdy dochází k uspořádání prvních soutěživých voleb a potřebné institucionalizaci (Jelen, Kabrda 2011: 12).

Objevují se i koncepty, které dávají konflikt do přímých či nepřímých souvislostí s environmentálními podmínkami. Ne v tom smyslu, že by samotné environmentální podmínky byly příčinou konfliktu, ale spíše jeho potenciálním akcelerátorem. Redukce bezpečnostní stability je touto optikou ovlivněna především omezením přístupu k důležitým přírodním zdrojům (a jejich kvalitě) či snížením akceschopnosti státních struktur pro zajištění substitučních pracovních příležitostí. Klimatické změny se tak stávají negativním faktorem ovlivňujícím životní podmínky obyvatel, pro něž

se účast v násilných organizacích posléze stává alternativní strategií pro přežití (Barnett, Adger 2007: 641–642).

Další citovaná problematika, co se vztahu životního prostředí a potenciálního konfliktu týče, je spojena zejména s nedostatkem vodních zdrojů. Zde lze nalézt několik přístupů, z nichž většina zdůrazňuje následující klíčové vazby – přístup k adekvátním zásobám, kvalitě a systému přerozdělování vodních zdrojů, souvislost s obstaráním obživy a pracovních příležitostí (voda jako stěžejní komodita pro zemědělství) a problematika managementu vodních zdrojů související kupříkladu s nedostatkem potřebné infrastruktury (Carius, Dabelko, Wolf 2004: 61).

Co se obecně konfliktu v Africe týká, Gurr zde odhalil vyšší koncentraci některých znaků, které souhrnně předurčují země ke konfliktu – jedná se o existenci místních skupin, jejichž sociální organizace funguje na klanovém principu či tribalismu a vysokou míru korupce ve státní správě a vládních složkách, jež motivuje opozici k sjednání nápravy.

Africké země se nacházejí blízko hranici životního minima, z čehož vyplývají další konfliktní elementy, jako je absence volných zdrojů pro usměrnění nespokojenosti a křivd obyvatel, výskyt rozsáhlých rurálních oblastí, které se nacházejí mimo akční rádius vládních sil pro efektivní zásah (umožňují mobilizaci opozičních skupin) či výrazně delší doba trvání vnitrostátních konfliktů než u jiných států (Gurr 2015: 198).

Obdobně africké konflikty klasifikoval Johnson Olaosebikan, který, krom již zmíněných příčin, jako je heterogenní etnické složení států, neschopné politické vedení, vnímání korupce, negativní efekt vnějšího zadlužení a chudoby, neopomněl zmínit i existenci uměle vytvořených hranic koloniálními mocnostmi, které vytvořili politické entity, jež nerespektují kulturní a etnické odlišnosti. Řada vzájemně nekompatibilních etnik je tak nucena sdílet prostor v rámci společného státu, což generuje časté konflikty (Johnson Olaosebikan 2010: 551).

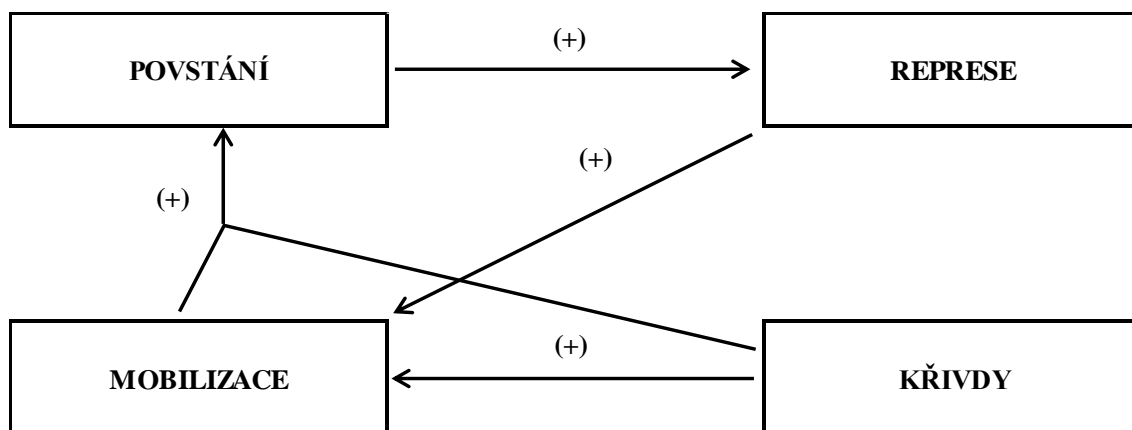
2.1. Teoretický model etno-politického konfliktu

Jak bylo zmíněno v úvodní části, pro určení příčin nestability regionu budeme vycházet z teoretických postulátů Teda Roberta Gurra. V článku „Ethnopolitical Rebellion: A Cross-Sectional Analysis of the 1980's with Risk Assessments for the 1990's“,

Ted Robert Gurr, společně s Willem H. Moorem, navrhl teoretický model etno-politického konfliktu, jehož meritem jsou čtyři ústřední proměnné – povstání (rebellion), represe (repression), mobilizace (mobilization) a křivdy (grievances).

Uvedené proměnné jsou na sobě vzájemně závislé, a jejich vztah je ilustrován na obr. č. 1.

Obr. č. 1: Vazby mezi čtyřmi ústředními proměnnými konfliktu

(Zdroj: Gurr, Moore 1997: 1081)

Jednotlivé proměnné jsou klasifikovány následovně: Povstání je společná kampaň násilných akcí, jejichž prostřednictvím organizace uplatňuje nároky etnické skupiny vůči státu. Represe je opatření, kterým stát prosazuje své nároky vůči etnickým skupinám. Mobilizace je taková schopnost organizace (zastupující etnickou skupinu), jíž získává své členy pro podporu násilných akcí. Křivda se týká široce sdílené nespokojenosti členů skupiny ohledně jejich kulturního, politického či ekonomického postavení vůči dominantním skupinám (Gurr, Moore: 1081).

Jak již bylo uvedeno výše, klíčové proměnné modelu jsou ve vztahu vzájemné závislosti, a to tak, že na povstání má přímý vliv mobilizace, křivdy a rozsah, kterým je stát demokratický a proniká do společnosti; podstatný je i rozsah podobných povstání v mezinárodním systému, a to tak, že výskyt podobných povstání v regionu má pozitivní vliv na jejich šíření. Etno-politická povstání jsou primárně poháněna křivdami mezi etnickou skupinou a tím, jak dobře je tato skupina mobilizována a tedy schopna podniknout kolektivní akce. Gurr s Moorem vyslovují tezi, že jak křivdy, tak mobilizace jsou blízkými příčinami povstání, přičemž je predikováno, že budou mít pozitivní dopad na úroveň vzpoury (Gurr, Moore 1997: 1082).

Mobilizaci lze interpretovat jako přirozenou snahu o zvýšení skupinové spolupráce v reakci na individuální neúspěch či ohrožení obyvatel. Tento proces následně směřuje ke společné kolektivní akci, a z potenciální skupiny vytváří skupinu skutečnou. K mobilizaci skupiny dochází z důvodu získání, zvýšení nebo udržení moci, tudíž je samotným předpokladem konfliktu. Identita, na jejímž základě dochází k mobilizaci, může být etnická, rasová, náboženská, vymezena společensko-geograficky (např. město – venkov) nebo třídně (Tesař 2007: 74). Čím větší existuje smysl pro společnou identitu, která je základním předpokladem pro trvalé kolektivní jednání, tím větší je její potenciál pro zahájení společné akce ve snaze o dosažení jakéhokoli cíle. Síla skupinové identity vzrůstá s ohledem na rysy (jazykové, náboženské, kulturní, fyzické), v nichž se skupina liší od ostatních. Pouhá identita sama o sobě však není dostatečná, neboť potřebuje organizační vyjádření, přičemž pro mobilizaci je důležité naplnění dvou předpokladů, a to rozsah sdílené identity a existence organizací, jež vyjadřují skupinové ambice a cíle. (Harff, Gurr 1998: 559).

Jakmile dojde k mobilizaci, může kolektivní akce nabývat různých forem, a to v závislosti na politickém prostředí a strategických a taktických rozhodnutích lídrů skupiny. Rozsah jednotlivých akcí se pohybuje od forem konvenční politiky, kolektivních akcí (např. demonstrace či stávky) až po samotná ozbrojená povstání zastoupená teroristickými akty nebo gerilovými válkami (Gurr 2015: 105). Co se týče mobilizace, tak Gurr s Moorem předpokládají, že je ovlivněna soudržností skupiny, úrovní křivdy mezi členy skupiny a závažností státních represí. Skupinovou soudržností je míněn smysl společné identity sdílené mezi členy skupiny. Úroveň kolektivních křivd diferenciativního zacházení, společně se smyslem skupinové identity, poskytují esenciální základy pro mobilizaci a formují nároky vytvářené lídry skupiny. Jak u skupinové soudržnosti, tak u úrovně křivd existuje předpoklad, že budou mít kauzální dopad na mobilizaci. Při stanovení dopadu represe na mobilizaci Gurr s Moorem podporují tvrzení, že pokud represe cílí explicitně na skupiny, které používají násilí, represe bude mít negativní efekt na násilné skupinové akce; alternativně, pokud jsou represe aplikovány bez rozdílu, všechny skupiny budou reagovat útlumem nenásilného chování a přijímat strategie násilných kolektivních akcí. V souladu s výše uvedeným Gurr a Moore předpokládají, že represe budou mít pozitivní efekt na mobilizaci skupin, které

se už zavázaly ke strategii povstání spíše než protestním akcím (Gurr, Moore 1997: 1083–1084).

Další klíčovou proměnnou modelu jsou křivdy, které jsou zesilovány následujícími faktory: ekonomickou a politickou diskriminací, demografickým napětím, ztrátou politické autonomie a minulými represemi. Ekonomickou a politickou diskriminací rozumíme systematické a selektivní omezení přístupu obyvatel k ekonomickým příležitostem nebo politickým postojům. Vztahují-li se uvedené nerovnosti k možnostem jiných sociálních skupin, poskytují vážné stimuly k tomu, aby došlo k jejich nápravě; pokud jsou nerovnosti mezi lidmi udržovány za zjevně diskriminačních podmínek, postižené menšiny jsou silně motivovány ke společným akcím tak, aby jejich odpor byl zaměřen přímo na činitele diskriminace (Gurr 2015: 106; Gurr, Moore 1997: 1084). Aktivní diskriminace může být výsledkem záměrné státní politiky nebo všudypřítomné sociální praxe dominantních skupin. Demografický stres se týká objektivních podmínek deprivace, jako jsou vysoká míra porodnosti, špatné zdravotní podmínky či tlak na nucený rozvoj a přesídlení na tradičních půdách a zdrojích. Historická ztráta politické autonomie je rovněž důležitá, protože je široce vyvolávána a značně ovlivňována vůdci národnostních hnutí. Mýty ztracené svobody jsou trvalým zdrojem současných křivd, neboť prakticky všechny ovládané národnostní menšiny či domorodé národy byly kdysi nezávislé na vnější politické kontrole nebo byly součástí jiných politických entit. Čím větší byla ztráta autonomie či o ni menšiny přišly v nedávné době, tím mocnější bude případný efekt výzev na její znovuzískání (Gurr 2015: 107; Gurr, Moore 1997: 1084).

Účinek křivd pro vznik násilného konfliktu má oporu v Gurrově teorii relativní deprivace. Ta představuje vnímání nesouladu mezi hodnotovými očekáváními aktérů a jejich zdánlivými hodnotovými schopnostmi. Hodnotová očekávání jsou definována jako zboží a životní podmínky, o kterých se lidé domnívají, že jim po právu náleží; hodnotové schopnosti determinují lidmi vnímané šance k získání či udržení takových hodnot, které legitimně očekávají, že obdrží. Vztah mezi relativní deprivací a konfliktem následně Gurr transformuje do tvrzení, že výskyt politického násilí předpokládá pravděpodobnost relativní deprivace mezi značným počtem jednotlivců ve společnosti; souběžně platí, že čím větší je pravděpodobnost a intenzita politického násilí, tím závažnější je relativní deprivace. Relativní deprivace se však v určité míře

vyskytuje v každé společnosti. Emocionální reakce na míru relativní deprivace však začíná mít tendenci být násilnou až tehdy, je-li ze strany obyvatel vnímána frustrujícími okolnostmi (Gurr 2015: 15–16).

Poslední příčinnou souvislost mají s křivdami dřívější státní represe: předpokladem je, že etno-politické skupiny, které byly v nedávné minulosti trestány represemi, potlačují křivdy vůči jejich činitelům (Gurr, Moore 1997: 1085). Tento faktor je obzvlášť významný, je-li použití síly vnímáno nespravedlivě. V takovém případě jsou represe, zejména v dlouhodobém horizontu, trvalým podnětem k odporu a odvetným akcím (Gurr 2015: 107). Gurr s Moorem v tomto kontextu rovněž zkoumají vztah institucionální demokracie a autokracie k represím. Rozsáhlé a přetrvávající problémy vedou politické elity k posilování autokratických vzorců chování a spoléhání se na represivní kroky. Naproti tomu demokratické režimy obvykle využívají represivní strategie jen omezeně, protože historicky byly poměrně úspěšné při využívání nedonucovacích prostředků k odvrácení výzev a nápravy křivd. Gurr s Moorem v souladu s tím rozvíjejí hypotézu, že demokratické státy se pravděpodobně nebudou spoléhat především na nátlakové strategie v reakci na vnitřní výzvy a nebudou přímo ovlivňovat úroveň vzpoury, neboť je to spíše úroveň represe, co ovlivňuje úroveň mobilizace a má vliv na úroveň povstání (Gurr, Moore 1997: 1085).

Gurrův koncept relativní deprivace byl ale také podroben kritice ze strany ostatních výzkumníků. Nejčastější výtka směřovala ke skutečnosti, že ačkoliv se vysoká míra frustrace vyskytuje v mnoha společnostech, k revolucím nebo vzpourám dochází jen zřídka a koncept je tedy založen spíše na empirických než teoretických argumentech. Jedním z kritiků byl i Charles Tilly, který rozporoval Gurrův argumenty s tím, že podceňují dopad reakcí státního aparátu a naopak přeceňují vliv individuální frustrace. Gurrůva kritika však často vycházela z nesprávné aplikace jeho konceptu, neboť spousta výzkumníků redukovala zdroj frustrace na ekonomické faktory, zatímco Gurr zahrnoval více zdrojů, nejen ekonomickou, ale i sociální či politickou (Bischof 2015: 18–20).

3. Metodologie

Tato kapitola představuje metodologickou část práce, která bude vycházet z informací uvedených v kapitolách 1 a 2. Jako výzkumnou metodu jsme zvolili kvalitativní přístup, formou instrumentální případové studie. Disman kvalitativní výzkum definuje jako nenumerické šetření a interpretaci sociální reality, přičemž cílem je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím, vytváření nových hypotéz, teorií a porozumění zkoumaným fenoménům (Disman 2002: 285). Co se případové studie týče, Drulák ji definuje jako „*dostatečně ohraničený aspekt historické epizody či dostatečně ohraničenou lidskou epizodu*“, s dodatkem, že v kvalitativní metodologii je právě adekvátní ohraničení určitého jevu značně limitované (Drulák 2008: 32). Instrumentální případová studie je aplikována v případech, kdy existuje požadavek jejího využití jako nástroje pro další činnost a komunikaci s teoriemi, resp. má-li přínos studie sloužit obecnějšímu, teoretickému poznání (Drulák 2008: 33–34, 35).

Hlavní výzkumnou otázkou práce je zjistit, jaké jsou možné potenciální příčiny bezpečnostní nestability v oblasti Sahelu? K tomuto účelu využijeme poznatků uvedených v teoretické části práce, jež vychází z modelu etno-politického konfliktu Roberta Teda Gurra a Willa H. Moorea. Důvodem, proč budeme aplikovat uvedený teoretický model je, že z našeho pohledu nejlépe naplňuje hledisko multikauzálního charakteru příčin africké nestability, což je v námi zkoumaném regionu, s ohledem na jeho značnou rozlohu a rozmanitost (etnická, kulturní, jazyková, atp.), velmi podstatné. Zmíněné charakteristiky regionu pro nás zároveň představují jednu z nejtěžších výzev výzkumu, neboť Sahel je rozsáhlý pás území, táhnoucí se od západu až k východu afrického kontinentu a zahrnující až devět afrických států.

3.1. Operacionalizace proměnných

Vzhledem ke skutečnosti, že naším cílem je zjistit příčiny bezpečnostní nestability, zaměříme se na následující proměnné. První ze zkoumaných proměnných budou křivdy. Tato proměnná je v testovaném modelu klíčová a jako jediná není přímo ovlivňována žádnou ze zbývajících proměnných. Budeme zkoumat, jaká míra křivdy je přítomna v dané skupině, a jaký je její možný zdroj, tzn. například politická či ekonomická diskriminace. Zde se zaměříme zejména na to, zda sledované etnikum není diskriminováno či marginalizováno oproti jinému, zejm. dominantnímu (vládnoucímu)

etniku, zda má spravedlivý přístup k ekonomickým zdrojům či politické participaci. Důležitá pro náš výzkum bude i případná ztráta autonomie, neboť, jak uvedl Gurr, patří mýty o ztracené svobodě mezi trvalý zdroj současných křivd. Rovněž budeme hledat případné negativní faktory související s demografickým stresem, zejm. vysoký přírůstek obyvatelstva v regionu, nezaměstnanost či přístup ke vzdělání, a to s důrazem na mládež.

Dále budou analyzovány předpoklady skupin pro mobilizaci. Zde budeme zkoumat rysy společné skupinové identity (např. jazykové, náboženské, kulturní, fyzické), na základě kterých se budeme snažit zjistit, jak silná je pravděpodobná míra mobilizace konkrétního etnika.

Poslední ze zkoumaných veličin budou represe, přičemž předmětem našeho zájmu bude zjistit, zda se národní vlády uchýlovaly k násilným strategiím pro potlačení skupinových protestů, a které mohly působit jako akcelerátor konfliktu, nebo se naopak snažily o dosažení konsensu a urovnání sporů se zainteresovanými aktéry, čímž by se konfliktní potenciál mohl výrazně redukovat.

3.2. Předmět výzkumu

V souladu s poznatky a informacemi uvedenými v kapitole 1 budou předmětem výzkumu následující etnika Sahelu, jež jsou zastoupena ve zmíněných povstaleckých či extremistických organizacích: Fulbové (Fulani), Kanurijci, Tuaregové a etničtí Somálci. Jednotlivá etnika jsou rozptýlena napříč regionem, přičemž přibližné procento jejich výskytu v jednotlivých zemích je demonstrováno v tabulce č. 1.

Tab. č. 1 – Procento výskytu sledovaných etnických skupin v zemích Sahelu

	Fulbové	Kanurijci	Tuaregové	Somálci
Mauritánie	30 % *			
Senegal	24 %			
Burkina Faso	8,4 % - 9,4 %		1,9 % - 2,5 %	
Mali	14,7 %		0,9 %	
Niger	6,5 % - 9,2 %	4,6 % - 5,9 %	9,9 % – 11 %	
Čad	1,8 %	9,8 %		

	Fulbové	Kanurijci	Tuaregové	Somálci
Súdán	1 %			
Somálsko				85%
Etiopie				6,2%

* údaj zahrnuje i jiná etnika označená souhrnně jako Subsaharští Mauriténci

(zdroj: sestaveno na základě dat z CIA Factbook; Worldatlas)

Z výše uvedeného plyne, že zastoupení etnik je v jednotlivých zemích různé, a mění se od zcela minoritního postavení po většinové, až dokonce výhradně dominantní – to je zejména příklad etnických Somálců v Somálsku. Výčet etnik regionu samozřejmě není úplný, cílem je zachycení převážně většinových regionálních etnik, které participují v extremistických a povstaleckých organizacích a teritoriálně pokrývají sledovanou oblast. Z tohoto důvodu nezahrnujeme další etnika, která jsou rovněž v oblasti přítomna (kupříkladu Arabové a Songhajci⁸), vlivem útlumu násilných aktivit ONLF a OLF rovněž není předmětem výzkumu oromské a ogadenské etnikum, neboť z našeho pohledu nepředstavují v současnosti aktuální hrozbu pro narušení regionální bezpečnosti.

---

⁸ Zdroj uvádí celkové zastoupení populace Songhajců v Mali 1,6% (CIA Factbook).

4. Příčiny nestability Sahelu – analytická část

4.1. Intenzita konfliktu v regionu

Dříve než přistoupíme k samotnému výzkumu jednotlivých proměnných, je nutné blíže specifikovat intenzitu a rozsah násilných událostí, které v Sahelu způsobují jmenované extremistické skupiny.

Pro tuto část práce využijeme informace z mezinárodních databází, které se zabývají sběrem dat souvisejících s násilnými či nenásilnými událostmi, zaznamenaných v jednotlivých regionech světa. Jednou z takových databází je Armed Conflict Location & Event Data Project, z jejíchž dat jsme sestavili níže uvedený přehled o výskytu násilných událostí v zemích Sahelu (viz tab. č. 2). Tato databáze, ve srovnání s ostatními, jako jediná udává údaje o násilných událostech i v roce 2018. Uvedená čísla představují počet celkových násilných epizod ve vymezeném období (ozbrojené střety, sebevražedné útoky, použití IED, nášlapných min, atd.); jedná se o skupiny, jež jsou uvedeny v kapitole 2.

Tab. č. 2 – Výskyt násilných epizod v oblasti Sahelu v letech 2013–2018

Organizace	2013	2014	2015	2016	2017	2018	celkem	Místo incidentu
AQIM	13	8	7	14	1		43	Mali, Niger
MUJAO	18	9	4				31	Mali, Niger
MNLA	22	14	2		2		40	Mali
Al Murabitun			4	6	1		11	Mali, Niger, Burkina Faso
Ansar Dine	16	2	6	28	1		53	Mali, Niger, Súdán
JNIM					96	248	344	Burkina Faso, Mali, Niger
Boko Haram	1	1	63	44	14	33	156	Niger, Čad
Aš Šabáb	212	196	169	203	355	573	1708	Somálsko, Etiopie
celkem	282	230	255	295	470	854	2386	

(Zdroj: Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED); www.acleddata.com)

Z tabulky vyplývají zejména následující trendy: zvýšená aktivita JNIM, a to v důsledku sloučení islamistických frakcí do jedné organizace v roce 2017 (viz kapitola 2), trvale

vysoká aktivita aš-Šabábu v Somálsku se značnou akcelerací v letech 2017–2018 a výrazný nárůst násilných epizod Boko Haram mezi lety 2014–2015.

Co se struktury násilných událostí týče, z celkového čísla 2386 jich bylo celkem 1149 explicitně cíleno proti civilistům, což představuje cca 48 %. Zároveň bylo při násilných událostech usmrceno 2746 civilistů, z nichž 2513 má na svědomí aš-Šabáb (tj. cca 91,5 %!), 120 Boko Haram a 113 ostatní skupiny. Celkem 545 epizod, tj. cca 23 %, souviselo s útoky na oficiální armádní či policejní státní složky, zbývající násilné události byly směřovány na účastníky zahraničních a mezinárodních misí (zde je nutné zdůraznit zejména aktivity aš-Šabábu vůči misi AMISOM (celkem 66 útoků) a JNIM vůči MINUSMA (celkem 58 útoků)). V neposlední řadě se události týkaly vyřizování sporů mezi dalšími lokálními extremistickými organizacemi a milicemi.

S ohledem na rozdílnou metodiku jednotlivých databází, zde, pro celkové srovnání, provedeme komparaci údajů uvedených v tabulce č. 1, s údaji získanými z databáze Social Conflict Analysis Database. Tato mezinárodní databáze je, oproti ACLED, primárně zaměřena na sběr informací týkajících se sociálního konfliktu. Nezahrnuje tedy takové události, jako jsou občanské války, mezinárodní války či organizované ozbrojené konflikty a povstání (SCAD, www.strausscenter.org). Z toho vyplývá, že celkový počet událostí bude, ve srovnání s ACLED, výrazně nižší (oproti databázi ACLED zde rovněž nejsou k dispozici data z roku 2018 a dále údaje o organizaci JNIM), nicméně, z hlediska alespoň částečné verifikace a objektivity zde uvedených dat, považujeme toto srovnání za vhodné.

Tab. č. 2 – Výskyt násilných epizod v oblasti Sahelu v letech 2013–2017

Organizace	2013	2014	2015	2016	2017	celkem	Místo incidentu
AQIM		1	6	9	2	18	Mali, Mauritánie, Niger, Burkina Faso
MUJAO	1	3	1	1	1	7	Mali, Niger
MNLA	6	4	1			11	Mali
Al Murabitun		1	3		1	5	Mali
Ansar Dine			4	10		14	Mali
Boko Haram	1		30	16	4	51	Niger, Čad

Organizace	2013	2014	2015	2016	2017	celkem	Místo incidentu
Aš Šabáb	19	44	29	56	29	177	Somálsko
celkem	27	53	74	92	37	283	

(Zdroj: Social Conflict Analysis Database (SCAD); www.strausscenter.org)

I přes rozdílné údaje, které nám databáze poskytly, lze potvrdit výše uvedené trendy, tj. perzistentní aktivita násilných aktivit organizace aš-Šabáb a akcelerace násilností Boko Haram mezi lety 2014–2015.

4.2. Aktéři konfliktu v Sahelu – etnické skupiny

4.2.1. Fulbové

4.2.1.1. Skupinová identita

Fulbové jsou původně nomádské pastevecké etnikum a jejich celkový počet je odhadován až na 40 milionů (rozšířili se ze Senegalu do více než tuctu afrických zemí). Fulbové mluví společným jazykem fulfulde, nicméně, z důvodu velké fragmentace etnika, vznikla celá řada místních a rozličných dialektů, které nejsou vzájemně kompatibilní, a to tak, že Fulbové ze Senegalu by jen obtížně porozuměli dialektu Fulbů například z Nigérie. Od ostatních etnik se odlišují i fyzickými znaky – mají světlejší kůži, podlouhlé tváře, dlouhé, úzké nosy, tenké rty a jsou obvykle vysokí a štíhlí. Často jsou tetovaní nebo si zdobí obličej malováním (Nissen 2014: 6–7). Tyto rysy však, vzhledem k značnému rozptýlení etnika, nemusí být jednotícím znakem Fulbů.

Tradičně je s Fulby spojen především pastevecký způsob života, který již v minulosti vedl ke konfliktům s jinými skupinami obyvatel, neboť hledání nových pastvin a vodních zdrojů pro dobytek bylo z jejich strany prováděno jen s malou úctou k hranicím nebo cizím zemědělským polím. V současnosti se velký počet Fulbů, vlivem snížení dostupnosti půdy, usadil ve městech, a místo chovu dobytka se zabývá obchodem. Fulbskou společnost tak dnes můžeme rozdělit na městskou, která je usazena na jednom místě a pracuje v byznysu a nomádskou, která stále preferuje kočovný způsob života. Počet nomádských Fulbů je odhadován na 13 000 000, vzhledem k čemuž jsou považováni za nejpočetnější nomádské etnikum na světě (Nissen 2014: 8–9).

Fulbové byli prvním etnikem v západní Africe, které konvertovalo k islámu skrz ideologii džihádu a svatých válek. Postupně se v regionu etablovali jako náboženská skupina a také jako politická a ekonomická síla. Známa je jejich historická úloha jako šířitele islámu v oblasti západní Afriky. V současnosti je více než 99 % etnika muslimská. Pouze malá skupina nomádských Fulbů, žijící převážně na území Nigeru a Kamerunu, nazývaná Bororo a Wodaabe, se bránila přijetí islámu a vyznávala před-islámský způsob života; (Modernghana 2011).

Významnou roli ve společné identitě sehrává i morální kodex Pulaaku, který Fulbům pomáhá k uchování identity napříč hranicím a rozdílnému životnímu stylu. Kodex se skládá ze čtyř základních zásad, které obsahují důraz na vlastnosti, jako je trpělivost, sebeovládání, disciplína, skromnost, úcta k ostatním (o to i k nepřítelům), moudrost, odpovědnost, pohostinnost, odvaha a pracovitost. Skutečným naplněním kodexu by měla být kontrola emocí a impulzivního chování (Nissen 2014: 29).

Fulbská společnost není homogenní, ale je stratifikována do 3 hlavních kast – Rimbhe (nejbohatší a nejmocnější kasta tvořená náčelníky a náboženskými vůdci), Neenbhe (řemeslníci, umělci, zpěváci) a Jiyaabhe (otroci, služebníci, váleční zajatci). Zajímavou skutečností je, že mezi různými úrovněmi společnosti téměř nedochází k sociální interakci. Manželství mezi příslušníky různých kast Fulbů je tedy téměř vyloučeno (Wordpress 2013).

4.2.1.2. Křivdy

Přestože se Fulbové v Nigeru považují za původní obyvatele regionu Tillabéri, země jim nepatří. Často tak dochází ke konfliktům s etnikem Zarmů a tuarežskými pastevcí, kteří oblasti vládou. Protože zvykové právo přináší nejednoznačný výklad a přispívá k nedorozuměním, obrací se Fulbové se svými stížnostmi na soud. Mají však pocit, že systém spravedlnosti je systematicky penalizuje, soudci jsou zkorumpovaní a ostatní etnické skupiny jsou spolčeny s místní administrativou a tudíž protežované. Jako trvalou historickou křivdu rovněž vnímají krádeže dobytka ze strany sousedních etnik, které nikdy nebyly potrestány, a nebyla ze strany státu zajištěna patřičná ochrana. Postupná ztráta důvěry ve státní instituce vedla Fulby, v oblastech Mali a Nigeru, k nutnosti řešit zajištění bezpečnosti vlastními silami. Vláda tvrdé ruky, i za současného striktního výkladu islámského práva šaría, je pak místním obyvatelstvem spíše vítaným jevem,

než korupční beztrestnost a anarchie, která je výsledkem slabého vládnutí oficiálních institucí. Nicméně, tento stav není přítomen všude, a v některých regionech bylo násilí, včasným přijetím patřičných opatření (územní dohled, vytyčení hranic pozemků), potlačeno (Raineri 2018: 23, 24). Některá další vládní protiteroristická opatření působila spíše kontraproduktivně – např. vláda Mali, v roce 2017, zakázala používání motocyklů v oblasti Segou s tvrzením, že motocyklisté jsou velmi často napojeni na islamistické skupiny. Avšak v Mali, kde je motocykl nejužívanějším dopravním prostředkem, toto opatření vyvolalo nevoli, neboť mladým Fulbům tímto diskriminačním opatřením zanikl často jediný zdroj příjmů, čímž se dále prohloubila už tak vysoká nezaměstnanost regionů Mopti a Tillabéri (clubofmozambique 2017, Raineri 2018: 28). Právě v Mopti, kde jsou Fulbové hojně zastoupeni, je počet obyvatel, kteří žijí v chudobě, odhadován na 47 %. V důsledku pádu místní ekonomiky je zde navíc endemická nezaměstnanost, která je vysoká i mezi absolventy univerzit v hlavním městě (Sahelien.com 2017).

Jiný zdroj křivd vyplývá z interetnické polarizace se sousedními etniky. Jako příklad lze uvést radikalizaci Fulbů v Nigeru po násilných útocích vedenými Tuaregy. Silný zdroj frustrace rovněž vyvolává podezření, že vládní složky spolupracují s etnickými milicemi či jsou benevolentní vůči jejich nelegální činnosti. Jako jedinou možnost obrany pak, zejména mladí muži z vesnic, vidí v připojení se do džihádistických organizací. Ve snaze o zajištění elementární ochrany své rodiny a majetku se mnozí Fulbové připojili do organizace MUJAO, neboť podezřivali nigerskou vládu ze spojení s milicemi GATIA. Obdobná míra křivdy se vyskytovala u Fulbů v Burkině Faso, jejichž frustrace měla kořeny ve vládní podpoře milic etnika Mosiů (Raineri 2018: 41).

Aktuální frustrace Fulbů rovněž vyplývají z výše uvedené společenské hierarchie. Zákazy manželství mezi jednotlivými kastami či monopol rozhodování elitních rodin a náčelníků působí značnou křivdu zejména u mladých mužů. Stejně tak další sociální skupiny, které jsou v rámci ustálené hierarchie znevýhodněny (bývalí otroci, pastevcí), projevují větší sympatie těmto organizacím, které navíc tyto interní spory dále podněcují a využívají pro nábor nových bojovníků (Raineri 2018: 43).

4.2.1.3. *Represe*

Vládní obranné a bezpečnostní síly Mali, v reakci na islamistické ozbrojené skupiny, často nerozlišovaly mezi etnickou příslušností komunity a ideologií. V konečném důsledku tak podezřívaly celou komunitu ze spolupráce s islamisty MUJAO. Organizace pro ochranu lidských práv v tomto kontextu hlásily případy zneužívání na etnickém základu, diskriminaci a stigmatizaci Fulbů. K značným excesům docházelo i v Burkině Faso a Nigeru – sexuálnímu násilí, mučení či hromadným popravám, a to bez jakýchkoli důkazů (Raineri 2018: 11). Příslušníci etnika v Nigeru čelili, v průběhu roku 2017, vládní a společenské diskriminaci, a to z důvodu obviňování z podpory a napomáhání činnosti skupiny Boko Haram (U. S. Department of State 2017: 19).

4.2.2. **Kanurijci**

4.2.2.1. *Skupinová identita*

Ačkoliv Kanurijci pocházejí zejména z nigerijských států Yobe a Borno, své zastoupení mají i v Nigeru a Čadu. Toto rozdělení etnika bylo způsobeno dohodou západních mocností v 19. století, v důsledku čehož byla tehdejší říše Bornu (dříve Kánem-Bornuská říše) fragmentována mezi hranice různých afrických států. Kanurijci vyznávají sunnitský islám, přičemž ke konverzi došlo století před sousedními Hausy a Fulby, vlivem čehož se považují za jediné legitimní nositele islámského náboženství v Nigérii (Asfura-Heim, McQuaid 2015: 9). Kanurijské vesnice a města se vyznačují velkým počtem mešit, jejichž počet vychází průměrně na čtyři mešity na ulici ve větších kosmopolitních městech. Náboženství a společná historie se významně podílí na utváření jejich životního stylu, kultury a zvyků (manželství, záležitosti ohledně dědictví, typy potravin). Dominantním jazykem je kanurijština, která se řadí mezi nilosaharskou jazykovou rodinu a v současnosti se dělí na více dialektů (Wuje, Gumati, Manga, Bodoi, Kanembu, Kwayam, Kuburi), z nichž jsou některé typické pro určité skupiny obyvatel dle druhu obživy, např. pro zemědělce, rybáře či nomády. Jazyk je specifický mj. i tím, že je rozdílně vyjadřován z hlediska tónu (Babagana 2017: 12–14).

Co se týče fyzického vzhledu, Kanurijci používají kmenové znaky, kterými se výrazně odlišují od ostatních etnik. Jedná se o vytváření jizev na obličeji – jedna začínající na čele a pokračující až k nosu, další dvě rovné na obou tvářích a další rovné čáry zadních stranách obou tváří blízko uší. Nicméně, nejedná se o jednotící znak celého etnika, neboť většina dnešních Kanurijců již skarifikaci odmítá (Northeaststar 2015).

4.2.2.2. *Křivdy*

Křivda a frustrace Kanurijců je často vztahována k historické ztrátě říše Bornu (dříve Kánem-bornuská říše). Ačkoliv se jedná o historický motiv, jehož kořeny sahají do několika století zpět, u části Kanurijců nachází odezvu, a rétorika obnovy slávy zašlé říše je často používána ze strany vůdců a ideologů hnutí Boko Haram jako mobilizační faktor. Kupříkladu zakladatel Mohammed Yusuf ve svých kázáních popisoval Kánem-bornuskou říši jako slavnou, stabilní a oddanou islámu, což zřetelně kontrastovalo s jeho názorem na nigerijský stát, který nazýval bezbožným, založeným na korupci a nespravedlnosti. I když ve skutečnosti nebyla říše zdaleka tak stabilní, a k jejímu rozkladu přispěly i vnitřní nesváry muslimů, napomáhá selektivně vyprávěná historie k rekrutování dalších Kanurijců (Barkindo 2016).

Jiná vysvětlení zdůrazňují, že spory vycházejí z etnické diskriminace a marginalizace – Kanurijci obviňují politické elity, které jsou tvořeny dominantními Hausy a Fulby, z ekonomické diskriminace a korupce (Asfura-Heim, McQuaid 2015: 27). I přes tuto skutečnost jsou však historické vztahy s těmito etniky uváděny jako bezproblémové (Babagana 2017: 37–38). Navíc se, podle některých názorů, snaží vůdci Boko Haram marginalizovat interetnickou složku a naopak zesilovat náboženskou, ve snaze získat podporu u širší základny obyvatel (Asfura-Heim, McQuaid 2015: 27). V oblasti ekonomické diskriminace je signifikantní rozdíl mezi severem a jihem Nigérie – až 72 % obyvatel severu žije v chudobě, naproti tomu na jihu země je to pouze 27 % a 35 % v Deltě Nigeru. Rovněž hodnota HDP se podstatně liší v obou regionech – severní region, který je tvořen 19 státy, a představuje 79,07 % rozlohy země, se podílí na HDP státu 33 %, zatímco u pouhých šesti států v jihozápadním regionu je to 28 % (Ndanusa 2017: 15).

Kanurijci mají pocit, že jsou ekonomicky marginalizováni a připravováni vládou o spravedlivý podíl z přírodních zdrojů. Celá situace je dále intenzifikována vnímáním

korupce a nerovností v porovnání s vládními elitami. Nigerijští zákonodárci patří mezi nejlépe placené na světě, neboť jejich průměrná mzda je zhruba 118 000 USD ročně, což odpovídá cca 63násobku HDP na obyvatele (Mayah & col. 2017). Sever regionu je rovněž postižen značnou nezaměstnaností, převážně mladých mužů (ta je odhadována až na 80 %), přičemž zaměstnání je obtížné získat i pro vysokoškolsky vzdělané obyvatele (Asfura-Heim, McQuaid 2015: 15–17). Podmínky zaměstnanosti jsou dále negativně ovlivněny změnami klimatu, neboť ve způsobu obživy Kanurijců z pohraničních oblastí (v okolí regionu jezera Čad je odhadovaná populace 35 milionů) převažuje pastevectví, zemědělství a rybolov (Barkindo 2016). Právě vysychání čadského jezera připravilo miliony lidí o způsob obživy. Navíc, většina z těchto obyvatel postrádá základní vzdělání, a nedisponují jinými dovednostmi než těmi, které se vztahují k výkonu tradičních povolání. V oblasti rovněž neexistují žádná průmyslová odvětví, a je zde nedostatek pracovních míst i pro obyvatele se vzděláním. Je odhadováno, že 5 000 000 obyvatel regionu potřebuje potravinovou pomoc a 200 000 dětí mladších 5let trpí akutní podvýživou (ACTED 2015).

4.2.2.3. *Represe*

Ve snaze rázného postupu proti Boko Haram se vlády Nigérie⁹, Čadu a Nigeru uchýlily k represivním strategiím. Došlo k masovým popravám a zatýkání převážně kanurijského etnika, aniž by proběhlo dostatečné vyšetřování či soudní řízení, docházelo dokonce k vypalování obydlí. Mnoho ze zadržených bylo drženo bez obvinění ve vazbě, docházelo k nevyjasněným úmrtím, fyzickému nátlaku, apod. Tyto události se přitom udály bez zjevných důkazů o napojení podezřelých na organizaci. V roce 2013, ve státě Borno, nigerijští vojáci zničili více než 2000 budov a zabili desítky lidí, údajně jako odplatu za zabití vojáka skupinou Boko Haram. Represe obdobného druhu postupně vedly k rozšíření násilné kampaně Boko Haram. K prohloubení a eskalaci konfliktu dále došlo po mezinárodní vojenské intervenci Čadu v roce 2015, zejména na čadské straně jezera Čad (HRW 2016, 2015, 2014).

---

⁹ Ačkoliv Nigérie není sledovanou zemí v rámci výzkumu, nelze ji v rámci komplexnosti nezmínit, neboť největší procento populace Kanurijců pochází právě odtud. Vlivem rozdělení etnika mezi více států tím dochází k mezinárodnímu šíření nestability do sousedního Nigeru a Čadu.

4.2.3. Tuaregové

4.2.3.1. Skupinová identita

Tuaregové se řadí mezi širší společenství Berberů, a jejich největší populace se nachází v Mali a Nigeru. Roztříštěnost etnika byla, obdobně jako u jiných afrických etnických skupin, způsobena post-koloniálním dělením národů mezi různé státy. Tuaregové hovoří jazykem tamašek (sami sebe často nazývají „Kel Tamašek“, což znamená „lidé jazyka tamašek“) a užívají písmo tifinagh (Záhořík 2012: 139).

Tuaregové se, v rámci vlastní mytologie a ideologie, považují za nadřazené oproti usedlým zemědělcům tmavé pleti. Tuaregy nelze jednoznačně identifikovat na základě fyzických rysů, neboť, vlivem značné migrace, došlo v minulosti k jejich asimilaci s různými kmeny. Tradičně nomádské pastevecké etnikum (chov dobytka a velbloudů) přijalo, již v dávné minulosti, islámskou víru, ačkoliv celá řada předislámských zvyků a prvků zůstala v jejich komunitě uchována (Záhořík 2012: 139). Na rozdíl od mnoha muslimských společností zde závoj nenosí ženy, ale muži, kteří ho začínají nosit v období dospělosti. Jedná se o závoj zvaný tagelmust, vyvedený v indigo modré barvě. Zakrývání obličeje u mužů má dle spirituální tradice sloužit jako „ochrana proti duchům“ (Newworldencyklopedia.org).

Pro Tuaregy nepředstavuje Sahara jedno celistvé pouštní území, ale dělí ji, podle charakteru, na další oblasti. Právě rozdílné saharské oblasti tvoří základ pro tradiční uspořádání etnika do osmi hlavních společenství – Kel Ahaggar v Alžírsku, Kel Ajjer v Alžírsku a Libyi, Kel Adrar, Kel Tademekkat a Iullimiden Kel Ataram v Mali, Iullimiden Kel Dinniq, Kel Gress a Kel Aïr v Nigeru (Tuaregové.cz). Tuarežská společnost není homogenní, ale je třídně rozdělena na nobilitu, svobodné a otroky.

V dnešní době však, z důvodu oslabení starých kmenových způsobů myšlení a zvyků, jsou Tuaregové tvořeni jednotlivci s pozůstatky kmenové loajality, různou úrovní bohatství a společenského postavení či odlišným postojem k náboženství a životu. Mezi Tuaregy v severním Mali existují rozličné vrstvy lidí s různými názory na formu státního zřízení – od skalních nacionalistů, islamistů, až po loajální stoupence Malijské republiky. Disharmonie a nepřátelství mezi různými skupinami Tuaregů vždy existovaly a nebyly výjimkou (Aljazeera 2014).

4.2.3.2. *Křivdy*

Křivdy Tuaregů jsou především hlubšího a historického rázu, a směřují do období vzniku nezávislého státu, což vedlo k rozdělení etnika, zejména mezi hranice států Mali, Niger a Čad. Pro Tuaregy, kočovné etnikum, představoval neustálý a neomezený pohyb prostředek přežití a byl nedílnou součástí jejich kultury a svébytnosti. Během a po francouzské kolonizaci, přispěla omezená svoboda pohybu Tuaregů k vážným ekonomickým potížím a vzniku hluboce zakořeněného antagonismu směrem k některým státním vůdcům. Fixní hranice nově vzniklých států prohloubily napětí mezi ostatními africkými kmeny a Tuaregy, kteří najednou nebyli schopni volného pohybu Sahelem (Jalali 2013).

Tímto krokem byli kočovní Tuaregové ze severovýchodního Mali odděleni od Arabů a Berberů, se kterými měli společné historické, kulturní a hospodářské vazby, a naopak spojení s usedlými etniky tmavé pleti, se kterými měli velmi málo společného. Zde byli najednou minoritním etnikem a myšlenka, že by se měli podříditi cizí kultuře a jazyku černošských Bambarů, vůči kterým se považovali za nadřazené, pro ně byla naprosto nepřijatelná (Aljazeera 2014). Současně vedli s vládou boj o půdu, neboť podle jejich ideologie byl vlastníkem půdy ten, kdo ji obdělává. Již od 50. let 20. století tak řada Tuaregů usilovala o vznik samostatného post-koloniálního státu, jenž by nesl název Azawád (Záhořík 2012: 139). Na druhé straně noví vládcí Mali považovali Tuaregy za vzpurný, rasistický a feudální národ a nemohli pochopit, proč se vzpírají novým socialistickým myšlenkám či moderním kolektivizačním zemědělským metodám. Tyto spory vyvrcholily prvním povstáním Tuaregů v roce 1963, které bylo brutálně potlačeno malijskou armádou. Křivda z potlačeného povstání byla dále umocněna katastrofálním suchem v 70. letech, během něhož zemřelo až 80 % severních zvířecích stád a tisíce obyvatel bylo nuceno, z důvodu nedostatku potravin a živobytí, opustit zemi.

V období od roku 1985, až do konání prvních mírových rozhovorů v 90. letech, bylo tuarežské hnutí pravděpodobně nejvíce sjednocené pod vedením sekulárního a nacionalistického vůdce Iyada Ag Ghaliho. Národní pakt z roku 1992 pojmenoval všechny zásadní prvky konfliktu a obsahoval deklarace o integraci Tuaregů do malijské armády a důležitých postů ve státní správě, a dále řešil repatriaci uprchlíků, kteří museli opustit zemi. Paktem se rovněž vláda zavázala k podpoře tuarežské kultury a tradic, k čemuž bylo nutné provést decentralizaci země a vytvořit regionální administrativu

citlivou k etnickému rozložení obyvatel (Záhořík 2012: 141). Nicméně, v devadesátých letech se moci ujal prezident Amadou Toumani Touré, který Tuaregy obviňoval ze spáchání válečných zločinů proti civilistům během povstání a učinil jen velmi málo proto, aby bylo znění Národního paktu naplněno. Povstání pak opětovně vypuklo v letech 2006 a 2012, přičemž mnoho Tuaregů tvrdí, že sever Mali je, od roku 1963, s větší či menší intenzitou, v permanentním stavu povstání. Historická křivda a frustrace je v tuarežské komunitě neustále přítomna, neboť většina povstaleckých vůdců v severním Mali patří mezi přímé potomky autorů povstání z roku 1963 (Aljazeera 2014).

Vzhledem ke skutečnosti, že kontinuální migrace byla vždy základním principem tuarežské identity, představuje omezení pohybu v rámci hranic frustraci, která trvá až do současnosti. V případě nepříznivého (suchého) počasí byli Tuaregové zvyklí migrovat do oblastí s kvalitnějšími zdroji pastvin a vody. Nepříznivé podnebí Sahelu, které je v současnosti nadále zhoršováno z důvodu klimatických změn, tuto situaci ještě více vyostřuje (Jalali 2013).

Na negativní situaci se rovněž podílejí demografické vlivy – více než polovina obyvatel Mali je v současnosti ve věku do 35 let a očekává se, že do roku 2030 se tato skupina zdvojnásobí, v důsledku vysoké míry plodnosti, která činí 6,7 dítěte na ženu. Z tohoto počtu vstupuje ročně na trh práce 250 000 mladých pracovníků, přičemž formální sektor je reálně schopen vytvořit pouze malé procento pracovních míst. Tento nepříznivý stav je dále zhoršován především na severu země, který je obýván Tuaregy. Obdobně je na tom sousední Niger, kde jsou hodnoty nezaměstnanosti a nízká vzdělanost, alarmující (Balt 2015).

4.2.3.3. *Represe*

Činnost islamistických skupin má odezvu v tvrdých protiopatřeních ze strany vlády, které se nevyhýbají ani Tuaregům. Jedná se o svévolné zatýkání, popravy či zneužívání. Obdobné incidenty rovněž páchá vládou podporovaná skupina GATIA, která je složena z imghadských Tuaregů. Jejich oběti byli právě často civilisté z řad tuarežského etnika. Během roku vládní vojáci provedli několik hromadných poprav, které byly, do značné míry, zaměřeny na tuarežské muže (HRW 2015, 2014).

Na druhé straně je nutné zmínit, že malijské úřady začaly, po ukončení operace Serval, uplatňovat i jiné strategie, a to z důvodu nalezení konsenzu s Tuaregy, neboť mírové vztahy s touto menšinou jsou jedním z důležitých bodů pro udržení regionální stability. Již v roce 2013 uzavřela malijská vláda příměří se separatisty z MNLA, s cílem zajistit kontrolu nad územím na severu Mali (DW 2013). K obdobné dohodě a provedení ústupků se vláda zavázala v polovině roku 2015, kdy podepsala s povstalcí mírovou dohodu. V té jim byla přislíbena částečná autonomie na severu země. Dohoda zahrnovala nové bezpečnostní plány a rozvojový program pro region Azawád, a vláda upustila od zatýkání povstaleckých vůdců (BBC 2015). Poslední mírová smlouva byla oběma stranami, za dohledu OSN, podepsána v roce 2017. V té se vláda Mali a zástupci Tuaregů zavázali k dodržování příměří. Nicméně, některými zdroji jsou tyto dohody považovány jako neúčinné a sloužící k šíření chaosu v oblasti severního Mali (BBC 2017).

4.2.4. Somálci

4.2.4.1. Skupinová identita

Somálci jsou rozmístěni, co se Sahelu týče, v Somálsku a Etiopii. V Somálsku jsou zcela dominantním etnikem, které tvoří většinu obyvatel země. Nábožensky praktikují sunnitský islám, právní systém země je založen na mixu občanského práva, islámského práva a zvykového práva (CIA Factbook). Oficiálním jazykem je Somálština, která se stala, od svého uznání v roce 1972, důležitým nástrojem k utváření národního a kulturního uvědomění (Zelenková 2015). Ze statistických údajů ovšem nepoznáme, že somálské etnikum není homogenní, ale je založeno na klanovém principu. Základními větvemi jsou Sammal a Sab, které se člení na klanová seskupení – Sammal na Darod, Die, Hawiye a Issaq; Sab na Digil a Rahanweyn. Tato klanová seskupení se dále člení celou řadu klanů, které jsou, v rámci jednotlivých regionů, rozšířeny bez ohledu na státní hranice (Baar 2002: 318). Ani společné náboženství a historie (arabští předci) však nepředurčuje Somálce k jednotě. V případě jednotlivých klanů lze identifikovat jasný antagonismus mezi klany urozenějšími a těmi, jež jsou méně urozené, a mají rodové linie více promíseny s nesomálskými etniky. Příslušnost k jednotlivým klanům či kmenu pak slouží k vymezení společenského statutu, práv, povinností, a může se vázat k životnímu stylu a náplni práce Somálců (Zelenková 2015).

V jiné situaci by mohli být, vzhledem ke svému postavení (jsou zde menšinovým etnikem), Somálci v Somálském státě v Etiopii. Somálský stát má v Etiopii postavení federace, přičemž v oblasti jazykové stránky zde převažuje Somálština, která je rovněž pracovním jazykem regionu, převládajícím náboženstvím je pak islám (Etiopie je sekulární země, s převládající etiopskou pravoslavnou církví (43,5 % obyvatel); podíl muslimů, mezi které se řadí Somálci, činí 33,9 % (CIA Factbook)). Náboženství však v Etiopii nikdy nepůsobilo jako jednotící prvek, nebereme-li v úvahu násilnou podobu šíření etiopské ortodoxní církve, vůči které se některé etiopské národy vymezovaly konverzí k islámu. Nic tedy nenasvědčuje tomu, že by zde existovala jakási jednotná islámská fronta proti křesťanské Etiopii (Záhořík 2012: 199).

4.2.4.2. *Křivdy*

Nerovnost, která je v somálské společnosti trvale přítomna, přispívá různým způsobem k nahromadění frustrace. Muži, kteří se na konci občanské války ocitli „na špatné straně barikády“, tvoří dnes početnou skupinu, trpící ztrátou dřívějších pozic a zaměstnání. Mnozí byli po válce nuceni uprchnout bez rodiny ze svého rodného města a není pro ně možné obnovit zpět svůj tehdejší ekonomický či sociální status. V obdobné situaci jsou i bývalí bojovníci Somálského národního hnutí (SNM). Tito muži společně tvoří věkovou skupinu okolo 40let a více, která žije na okraji společnosti, přičemž jediným zdrojem jejich příjmu bývají almužny od příbuzných. Nerovnost, která vyplývá z klanového uspořádání somálské společnosti, má zase vliv na postavení většiny mladých somálských mužů, neboť ne všechny klany mají stejné možnosti a moc (silné klany jsou ty, jež disponují vojenskými náčelníky, politiky a mají dostatečné pracovní příležitosti). Mladí muži pak často nevidí jiné řešení, než zlepšit svůj ekonomický status emigrací, nelegální činností či připojením se k aš-Šabábu, kde dostávají pravidelnou mzdu (Gardner and El-Bushra 2017: 6–7).

Riziko představují i demografické faktory – více než 70 % obyvatel je mladších 30let (z tohoto čísla tvoří až 2/3 lidé ve věku do 24 let). V roce 2016 žilo v chudobě 50 % Somálců (57 % v Mogadišu), a téměř polovina obyvatel ve věku 15–24 let žila pod hranicí chudoby. Mládež má nedostatečný přístup k sociálním službám, zdravotní péči, hygieně a vzdělání – míra negramotnosti a nezaměstnanosti je u mladé populace jedna z nejvyšších na světě a dosahuje hodnoty 62,2 %, resp. 75 %. Další nerovnost ve společnosti vyplývá z přístupu mládeže ke vzdělávacím příležitostem. Potomci

politických a ekonomických elit mají možnost prestižního studia v zahraničí, a po návratu snadno nacházejí pracovní uplatnění. Oproti tomu většina mladých Somálců má pouze minimální přístup ke studiu, jehož kvalita je na velice nízké úrovni. (Worldbank 2017: 24–26).

Obživou etiopských Somálců je především chov dobytka, zatímco u sousedního (a dominantního) etnika Oromů převažuje zemědělství. Vztah obou etnik je charakterizován historickou územní konkurencí, která často končí konfliktem o vodní a půdní zdroje. Tyto konflikty se značně podílejí na masovém vysídlení Somálců (BBC 2017). Je zřetelné, že ztráta území v důsledku konfliktu zvyšuje míru křivdy, neboť půda je, pro primárně pastevecké etnikum, klíčem k přežití. Zdrojem křivd je rovněž stávající etiopský justiční systém, jenž není nestranný vůči jiným etnickým skupinám, a také politická nerovnost – ve volbách v roce 2018 etiopští Somálci hlasovali pro vládnoucí koalici EPRDF; ani jedna ze stran v této koalici však nezastupuje somálskou menšinu, čímž dochází k jejímu znevýhodnění, např. tím, že ústřední vláda přiděluje více rozvojových projektů do regionů, jejichž strany jsou v koalici zastoupeny (Somalilandstandard 2018).

4.2.4.3. *Represe*

Vládní úřady Somálska se často uchylují k odvetným opatřením vůči milicím aš-Šabábu. Bojovníci aš-Šabábu navíc často účelově ostřelují oblasti obydlené civilisty, tak aby vyvolali odvetná opatření vlády a příslušníků AMISOM, s cílem poškodit jejich obraz u obyvatelstva. Následné odvetné reakce jsou, bohužel, často bez rozdílu namířeny do hustě obydlených oblastí a zabíjejí i nevinné civilisty, což zvyšuje míru křivdy u obyvatelstva. Navíc dochází ke zneužívání obyvatelstva (znásilňování, mučení, rabování, svévolné zatýkání) v oblastech, které jsou pod kontrolou vládních složek; k obdobným incidentům dochází i ze strany příslušníků mise AMISOM (HRW 2013–2018). Vysokou míru represí potvrzují prakticky všechny výroční zprávy organizace Human Rights Watch ve vymezeném období 2013–2018.

V Etiopii federální složky, v průběhu roku 2013, několikrát zasáhli proti muslimským demonstrantům, kteří se stavěli proti vládě. Součástí represí bylo i použití slzného plynu uvnitř mešit a bití demonstrantů (HRW 2013). Jiné zdroje hovoří dokonce o probíhajících etnických čistkách vůči somálským muslimům v Ogadenu, a to ze strany

etiopské vlády a spojeneckých oromských milicí. Existuje podezření, že cílem vlády je etnické vyčištění Ogadenu od somálských muslimských obyvatel, a to pod záminkou boje proti aš-Šabábu. V regionu dochází k značným násilnostem a odhaduje se, že v uprchlických táborech se nachází až 100 000 somálských uprchlíků (TRTWorld 2018). Intenzita násilí se v regionu zvýšila po nástupu premiéra Abiy Ahmeda, který pochází z majoritní oromské etnické skupiny. Násilnosti, dříve prováděné policejními jednotkami Liyu, jsou v současnosti stupňovány oromskými milicemi, které mají podporu etiopské armády (Cage 2018).

4.3. Shrnutí výsledků

4.3.1. Fulbové – shrnutí

Z výše uvedených informací vyplývá, že skupinovou soudržnost fulbského etnika je nutné hodnotit velice obezřetně. Na jedné straně jsou Fulbové spojeni celou řadou společných znaků či kulturních zvyklostí (jako je náboženství, jazyk, vztah k půdě či morální kodex Pulaaku). Na straně druhé existující hierarchie v sociální struktuře fulbské společnosti působí značné antagonismy mezi jednotlivými skupinami obyvatel, vlivem čehož ji nelze posuzovat jako homogenní (míníme tím soudržnost etnika jako celku). Naopak, dle zjištěných informací pozorujeme, že tato stratifikace přispívá k prohloubení generačních a třídních sporů a vede k intra-etnickým konfliktům. Pokud by však došlo k ohrožení (či pocitu ohrožení) fulbské identity v rámci určitého teritoria, a spor by byl navíc ovlivněn negativními vztahy s okolními etnickými skupinami, které by mohly synergicky zapůsobit jako mobilizační faktor, domníváme se, že by se Fulbové dokázali sjednotit k obraně svých zájmů. To z našeho pohledu potvrzuje i vznik Národní aliance pro ochranu fulbské identity a obnovení spravedlnosti (ANSIPRJ), ke dni 18. června 2016. Ta byla založena z důvodu obrany proti represím a útlaku, způsobených zčásti spojováním fulbské komunity s teroristickými organizacemi (Sahelen.com 2017).

Aktuální míra křivdy etnika má souvislost především s pocitem znevýhodnění oproti ostatním etnickým skupinám, převážně v oblasti sporů o půdu a vodní zdroje. Fulbové nevnímají svoji pozici jako rovnocennou a diskriminaci dávají do souvislosti s korupčním jednáním a protěžováním jiných etnik. Vzniklé nespravedlnosti (např. ty, spojené s krádežemi dobytka) zůstávají nepotrestány a umocňují míru křivdy

obyvatelstva. Naopak, některá nápravná opatření ze strany vlád identifikujeme jako nedostatečná a často kontraproduktivní. Existují i podezření na kooperaci konkurenčních etnických milicí s vládou, zvyšující pocity bezpráví a nespravedlnosti.

Vládní složky, v reakci na činnost islamistických skupin, uplatňovaly tvrdá protiopatření. Tyto zásahy byly často pouhými akty bezpráví, spáchanými bez důkazů či uskutečněného vyšetřování. Příslušníci fulbské menšiny byli vystaveni fyzickému násilí, mučení či sexuálnímu útlaku a to bez prokázání viny.

4.3.2. Kanurijci – shrnutí

U hodnocení skupinové identity Kanurijců se jednoznačně přikláníme k názoru, že existuje a může působit jako silný stimul k mobilizaci etnika. K tomuto tvrzení se přikláníme z následujících důvodů – existence společné islámské víry, často fyzických znaků, jazyka a společné historie. Na druhé straně jsme nenalezli žádné důkazy, které by svědčily o kmenovém uspořádání či třídním rozdělení společnosti. Jak bylo uvedeno v kapitole 4.3.1, nostalgie po ztrátě historické říše Kanurijců bývá používána jako mobilizační faktor ideologů Boko Haram. Současně lze doplnit, že nejvýznamnější vůdce této organizace, jako byl zakladatel Mohammed Yusuf a jeho následovníci Abubakar Shekau a Mamman Nur, patří (resp. patřili) mezi toto etnikum a ve svých kázáních tuto skutečnost často zmiňovali.

Ohledně současné míry křivd byl zaznamenán pocit diskriminace ve srovnání s dominantními etniky Hausů a Fulbů. Omezený přístup k politické participaci ovlivňuje i ekonomické příležitosti a tím potenciální zdroje příjmů. Negativně je vnímán vládní systém přerozdělování zdrojů, který je Kanurijci považován za nespravedlivý. Jiné existující křivdy (ztráta vlastní říše – viz předchozí odstavec) jsou spíše historického původu. Sociální napětí je zvyšováno demografickými faktory, nedostatečnými pracovními příležitostmi a omezením výkonu tradičních způsobů obživy, zejm. v regionu čadského jezera.

Jako velmi podstatný, v případě povstání Kanurijců, rovněž identifikujeme účinek násilných represí ze strany vlád jednotlivých států. Odvetná opatření proti organizaci Boko Haram bývají namířena bez rozdílu proti příslušníkům kanurijského etnika, aniž by proběhlo důkladné vyšetřování, soudní řízení či byly analyzovány důkazy. Navíc, charakter těchto opatření bývá až destruktivně násilný.

4.3.3. Tuaregové – shrnutí

Posuzování skupinové identity Tuaregů je nutné dávat do souvislosti se značnou stratifikací společnosti. Na jedné straně identifikujeme řadu společných znaků, od náboženství, jazyka, kulturních zvyků (nošení závoje u mužů) a historicky zakořeněného kočovného způsobu života či boj za vlastní nezávislost, který je tmelícím prvkem etnika již od prvního povstání v 60. letech. Na druhé straně existuje v tuarežské společnosti jistá hierarchie, která způsobuje značnou fragmentaci etnika; rozdělení je patrné i v odlišných názorech na státní zřízení. V důsledku toho nejsou výjimkou ani ozbrojené střety mezi jednotlivými tuarežskými skupinami. Z uvedených informací tudíž usuzujeme, že skupinová soudržnost Tuaregů jako celku neexistuje, a je nutné ji hodnotit specificky (např. kmenově), v návaznosti na teritoriální vymezení a celkový kontext konfliktu.

Současně se nám, ve sledovaném období, nepodařilo najít žádný aktuální zdroj křivd, který by významně etnikum diskriminoval oproti jiným skupinám. Zde se přikláníme k názoru, že jsou tyto křivdy spíše historického rázu a souvisejí se snahou o získání nezávislosti. Ze zkoumaných údajů identifikujeme, že tyto křivdy zůstávají v tuarežské společnosti nadále přítomny a přenášejí se generačně na přímé potomky potlačeného povstání z roku 1963. Rovněž omezení kočovného způsobu života, které je stále přítomnou frustrací Tuaregů, má kořeny v historickém rozdělení etnika mezi hranice afrických států.

Oblasti obývané Tuaregy jsou rovněž zatíženy demografickým stresem. Vysoké přírůstky populace a nedostatek pracovních míst ztěžují zapojení obyvatel do běžného života a významně se podílejí na chudobě regionu.

Příslušníci tuarežského etnika se rovněž ve sledovaném období setkali s násilnými útoky ze strany vládních jednotek, různými akty bezpráví a zneužíváním. Nicméně, vládní představitelé států, zejm. Mali, si uvědomují klíčové postavení etnika pro dosažení regionální bezpečnosti, a proto se snaží uplatňovat i jiná než represivní opatření. V tomto směru jsou optimistické zejména mírové dohody uzavřené, v průběhu let 2013–2017, se zástupci tuarežské minority, a to i přesto, že jsou některými pozorovateli tyto snahy kritizovány jako neefektivní.

4.3.4. Somálci – shrnutí

Podle výše uvedených informací usuzujeme, že v případě Somálců nelze hovořit o společné skupinové identitě, a to zejména z důvodu složité klanové struktury etnika, která spíše přispívá k prohlubování štěpících linií, než k vytváření identitární jednoty. O společné identitě bychom tedy mohli hovořit spíše v případě jednotlivých klanů. Určitý potenciál pro vytváření mobilizace lze, z hlediska skupinové identity, detekovat u etiopských Somálců, a to vzhledem k jejich menšinovému postavení v rámci státu. Z jiného hlediska lze rovněž připomenout ideu pansomalismu (viz kapitola 1), jež dokázala zmobilizovat etiopské Somálce a měla vliv na zformování násilné organizace ONLF.

Klanový systém v somálské společnosti naopak působí jako silný zdroj křivd a přispívá k radikalizaci obyvatel, zejména mládeže. Stávající systém navíc často neumožňuje vylepšit ekonomický status Somálců legálním způsobem. Ekonomická deprivace je rovněž třídního původu, a to u mužů, jež mají bojové zkušenosti z již ukončených konfliktů. Rovněž jsme zjistili, že situace je zhoršována nepříznivými demografickými faktory, jako jsou nedostatečné pracovní příležitosti a přístup ke vzdělání. Situace je o to markantnější vzhledem k výraznému počtu mladých lidí v somálské společnosti.

Zdroj křivdy etiopských Somálců je způsoben politickou nerovností a marginalizací ve srovnání s dominantním etnikem Oromů, vlivem čehož dochází k jejich znevýhodnění i v oblasti ekonomické. Obdobná míra křivdy vyplývá i ze stávajícího justičního systému, jenž je vůči Somálcům diskriminační. Vyhrocená situace mezi oběma etniky je nadále zhoršována častými konflikty o zdroje a půdu.

Prakticky v celém sledovaném období nalezneme údaje o tvrdých státních opatřeních, která jsou bez rozdílu namířena do oblastí pod vládou aš-Šabábu, což způsobuje značné ztráty životů nevinných civilistů. Perzekucí, sexuálního násilí, mučení a jiných excesů vůči obyvatelům, se krom vládních složek dopouštějí i příslušníci mise AMISOM. Somálci v Etiopii jsou pod tlakem oromských milicí, které, podle zjištěných informací, operují v regionu s podporou vládních úřadů. Zdroje dokonce hovoří o probíhajících etnických čistkách na somálské minoritě.

Závěr

Sahel se v posledních letech stává předmětem intenzivního zájmu výzkumníků a bezpečnostních analytiků. Státy Sahelu čelí v současnosti obrovským výzvám, které jsou spojeny především s klimatickými a demografickými změnami, zaostalými ekonomikami a bezpečnostní nestabilitou. Obyvatelstvo posléze hledá možné způsoby ke zlepšení ekonomické i životní úrovně, jak legálně, tak i nelegálně, nebo migrací do jiných zemí. Právě masivní příchod uprchlíků a migrantů (včetně těch z afrických zemí), koncem roku 2015, měl značný vliv na krizi evropské politiky, která se projevila mj. ve zvýšené podpoře antisystémových a extremistických politických subjektů. Z našeho pohledu je tedy sahelský konflikt důležitý nejen z pohledu stability afrického kontinentu, ale má také značný přesah do evropské politiky, vzhledem k čemuž považujeme za relevantní se tímto tématem, z politologického hlediska, zabývat. Nejen výše uvedené důvody nás vedly k tomu, že jsme si za hlavní cíl práce stanovili zjistit příčiny bezpečnostní nestability Sahelu v letech 2013–2018.

V první kapitole jsme se zaměřili na identifikaci hlavních nestátních aktérů, kteří se podílejí na ohrožení regionální bezpečnosti. Dominantně jsou zde zastoupeny zejména organizace, jež se hlásí k radikálně islamistické ideologii a usilují, alespoň dle oficiální linie a rétoriky, o ustavení islámského státu založeného na striktním výkladu práva šaría. Cíle jednotlivých skupin však rozhodně nejsou homogenní, což dokládá skutečnost častého štěpení na jednotlivé frakce a konkurenční boje, a to i přes (spíše krátkodobé) snahy o vytváření společné jednoty a koordinace.

V další, teoretické části práce, jsme zmínili teorie zaměřené především na oblast afrického kontinentu; největší prostor byl pochopitelně věnován teoretickému konceptu etno-politického konfliktu Teda Roberta Gurra a Willa H. Moorea, z něhož jsme vycházeli pro stanovení struktury analytické části práce.

V souladu se závěry kapitol 1 a 2 jsme poté, jako předmět výzkumu, určili etnické skupiny, které jsou s danou oblastí nejvíce teritoriálně spojeny a participují v povstaleckých a extremistických organizacích, jmenovitě Fulby, Tuaregy, Kanurijce a Somálce. Tím si však zároveň uvědomujeme, že jsme sahelský bezpečnostní fenomén do jisté míry simplifikovali, neboť Sahel je, vzhledem k značné rozloze, samozřejmě

mnohem (nejen) etnicky rozmanitějším územím. Současně musíme zdůraznit, že výběr uvedených etnik nijak nemá sloužit k jejich přímému spojování s činností extremistických organizací.

Co se týče jednotlivých zkoumaných proměnných, při posuzování skupinové soudržnosti a identity jsme zjistili, že existence společných znaků, jako je jazyk, náboženství a etnicita, eo ipso neznamena jednotu pro případnou mobilizaci. Naopak je nutné brát ohled i na další faktory, jako je značná, např. kmenová či třídní, stratifikace společnosti. Ze zjištěných důkazů lze pozorovat, že toto rozdělení obyvatelstva spíše přispívalo k četným intra-etnickým sporům a nerovnosti ve společnosti, jež následně zvyšovala míru křivdy znevýhodněných skupin. Vlivem zmíněných animozit a opačných zájmů tak skupiny, složené ze stejného etnika, často obracejí zbraně i proti sobě. Takové rozdíly byly patrné zejména u Tuaregů, Fulbů a Somálců. Jejich mobilizační schopnosti, z hlediska skupinové identity, tak hodnotíme jako možné, ale pouze za specifických podmínek (např. teritoriálního ohraničení a etnické marginalizace) a spíše na krátkodobé bázi – to je příklad ohrožené somálské menšiny v Etiopii či fulbské aliance ANSIPRJ. Největší potenciál z hlediska skupinové identity jsme identifikovali u Kanurijců, kteří nejsou, na rozdíl od ostatních etnik, nijak silně stratifikováni; mobilizační faktor je zde navíc posilován existencí historického mýtu kdysi slavné zašlé říše Bornu.

V oblasti zdrojů křivd jsme se zaměřili především na případy ekonomické či politické nerovnosti oproti ostatním etnickým skupinám, zahrnuli jsme i faktory spojené s demografickým stresem či ztrátou autonomie. V tomto ohledu jsme nejsilnější zdroj diskriminace zaznamenali u etiopských Somálců, jež jsou výrazně marginalizováni oproti dominantnímu etniku Oromů. Obdobně byli v tomto směru postiženi i Kanurijci; nerovnost byla detekována i v případě Fulbů, avšak z našeho pohledu se nejednalo o zásadní faktor křivdy. Nerovnosti vyplývající z odlišného statutu obyvatel byly diskutovány výše.

Další pocity frustrace se týkají spíše historických událostí a časově se vymykají námi sledovanému období. Vzhledem k faktu, že tyto frustrace jsou přenášeny generačně a do současnosti ovlivňují jednání etnik, považovali jsme za nezbytné je zmínit. Mezi tuto skupinu se řadí zejména ztráta tuarežské autonomie. Obdobný dlouhodobý účinek

má i post-koloniální rozdělení národů mezi hranice více států, což postihlo prakticky všechna zkoumaná etnika, nejvýznamněji však Tuaregy, Fulby a Kanurijce. Navíc, v případě Tuaregů a Fulbů, toto rozdělení způsobilo omezení tradičního nomádského způsobu života, jednoho z klíčových rysů jejich identity.

Uvedeny byly také křivdy spojené s demografickými faktory, ze kterých vyplynul nízký poměr gramotnosti a vzdělaných lidí a vysoká nezaměstnanost mládeže. Ta má přímou souvislost i se stále zhoršujícími klimatickými změnami, které ovlivňují Sahel. Ač se náš výzkum na tyto faktory primárně nezaměřoval, bylo zřetelné, že nepříznivé klimatické podmínky ohrožují výkon tradičních povolání (pasevectví, zemědělství, rybolov), které jsou typické pro většinu zdejších etnik, v našem případě Tuaregy, Fulby, Kanurijce i etiopské Somálce. S tím, jak budou zanikat tradiční zdroje obživy a současně hledány nové alternativy, bude docházet ke zvýšení nestability již tak křehké oblasti (viz jmenovaný region jezera Čad), nebo se dále vyhrocovat vztahy mezi dvěma konkurenty, co se půdy a vodních zdrojů týče – zemědělci vs. pastevcí. Právě tímto směrem bychom doporučovali zaměřit případné další výzkumné snahy.

Za nejzásadnější zdroj nestability považujeme vysokou míru represí a zneužívání ze strany státu. S případy bezpráví, flagrantního porušování lidských práv, sexuálního násilí, mimosoudních poprav a dalších bezprecedentních násilných incidentů se, ve značné míře, setkávají všechna jmenovaná etnika. Odvetná opatření proti extremistickým skupinám jsou často vedena bez rozlišení, a místo skutečných pachatelů postihují nevinné a bezbranné civilisty. Následkem těchto opatření dochází ke zvyšování míry křivdy a tím radikalizaci obyvatelstva. Toto zjištění plně konvenuje s Gurrovou a Mooreovou tezí o kauzalitě mezi bez rozdílu uplatňovanými represemi a přijímáním násilných strategií (viz str. 13). Jedinou výjimku v tomto směru tvořil více konstruktivní postup malijské vlády směrem k uznání požadavků tuarežské komunity.

Zároveň bylo ze získaných informací dobře patrné, že extremistické organizace jednotlivé spory či negativní dopady represí často cíleně přiživují a využívají pro snadnější nábor nových rekrutů, pro které tato volba (paradoxně) často bývá jedinou alternativou pro zlepšení nuzných životních podmínek.

Je zřetelné, že dokud nedojde ke zvýšení efektivity vládnutí jednotlivých států, zásadním změnám v oblasti justičních systémů, omezení korupčního prostředí a nebude nastolena vláda práva, jsou vyhlídky na stabilizaci regionu minimální. Dle našeho názoru tak bude sahelský konflikt i do budoucna jednou z největších bezpečnostních výzev afrického kontinentu.

Seznam citovaných zdrojů

Literatura

- Arieff, Alexis. 2007. *Al Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM) and Related Groups*. Congressional Research Service. Dostupné na: <https://fas.org/sgp/crs/terror/IF10172.pdf> (1. 4. 2019).
- Asfura-Heim, Patricio and McQuaid, Julia. 2015. *Diagnosing the Boko Haram Conflict: Grievances, Motivations, and Institutional Resilience in Northeast Nigeria*. Center for Stability and Development. Dostupné na: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a613302.pdf> (6. 5. 2019).
- Baar, Vladimír. 2002. *Národy na prahu 21. století – emancipace nebo nacionalismus*. Ostrava: Tilia.
- Babagana, Abubakar. 2017. *Kanuri Complete*. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/320004428_KANURI_COMPLETE (6. 5. 2019).
- Barkindo, Atta. 2016. How Boko Haram exploits history and memory. In: Africa Research Institute. Dostupné na: <https://www.africaresearchinstitute.org/newsite/publications/boko-haram-exploits-history-memory/> (20. 5. 2019).
- Barnett, Jon and Adger, W. Neil. 2007. *Climate change, human security and violent conflict*. Political Geography 26: 639–655. University of Melbourne. Dostupné na: <https://pdfs.semanticscholar.org/0c3a/30cac5684b9dbff324a437aa63edc03009d6.pdf> (11. 2. 2019).
- Bischof, Daniel. 2015. Why Arabs Rebel – Relative Deprivation Revisited. Dostupné na: https://danbischof.files.wordpress.com/2015/08/why_arabs_rebel.pdf (29. 5. 2019).

- Carius, Alexander Dabelko, Geoffrey and Wolf Aaron. 2004. *Water, Conflict and Cooperation*. Environmental Change and Security Program – Issue 10, 60–66. Dostupné na:
<https://pdfs.semanticscholar.org/0c3a/30cac5684b9dbff324a437aa63edc03009d6.pdf>
(11. 2. 2019).
- Collier, Paul. 2009. *Miliarda nejchudších – proč se některým zemím nedaří a co s tím*. Praha: Vyšehrad.
- Collier, Paul 2000. *Economic causes of civil conflict and their implications for policy*. Development Research Group. World Bank. Dostupné na:
https://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/econommic_causes_of_civilwar.pdf
(8. 11. 2018).
- Collier, Paul 2002. *Primary Commodity Dependence and Africa's Future*. World Bank. Working paper. Dostupné na:
<http://documents.worldbank.org/curated/en/514531468740135280/Primary-commodity-dependence-and-Africas-future> (7. 2. 2019).
- Clausewitz, Carl von. 2008. *O válce*. Praha: Academia.
- Disman, Miroslav. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Drulák, Petr. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- Filiu, Jean-Pierre. 2009. *Al-Qaeda in the Islamic Maghreb: Algerian Challenge or Global Threat?*. Carnegie Endowment for International Peace. Dostupné na:
https://carnegieendowment.org/files/al-qaeda_islamic_maghreb.pdf (1. 4. 2019).
- Gardner, Judith and El-Bushra, Judy. 2017. *Somalia: A state of male power, insecurity and inequality*. Rift Valley Institute. Dostupné na:
<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Somalia%20A%20state%20of%200male%20power%2C%20insecurity%20and%20inequality%20%20RVI%20Impact%20of%20War%20on%20Men%20Briefing%20Paper%202%20%282017%29.pdf>
(5. 5. 2019).
- Gurr, Robert Ted. 2015. *Political Rebellion – Causes, outcomes and alternatives*. Routledge.

- Gurr, Robert Ted and Moore, Will H. 1997. „*Ethnopolitical Rebellion: A Cross-Sectional Analysis of the 1980's with Risk Assessments for the 1990's.*” *American Journal of Political Science* 41, No. 4, 1079–1103. Dostupné na: <https://whmooredotnet.files.wordpress.com/2014/07/ethnopolitical.pdf> (15. 2. 2019).
- Harff, Barbara and Gurr, Ted Robert. 1998. „*Systematic Early Warning of Humanitarian Emergencies*” *Journal of Peace Research* 35, No. 5, 551–579. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/425699?seq=1#page_scan_tab_contents (10. 4. 2019).
- Huntington, Samuel. 1968. *Political Order in Changing Societies*. London: Yale University Press.
- Jalali, Merise. 2013. *Tuareg Migration: A Critical Component of Crisis in the Sahel*. Migration Policy Institute. Dostupné na: <https://www.migrationpolicy.org/article/tuareg-migration-critical-component-crisis-sahel> (1. 4. 2019).
- Jelen, Libor a Kabrda, Jan. 2011. *Konflikty v Africe – stručný rozbor pěti příkladů*. *Geografické rozhledy*, 20(4), 12–15. Dostupné na: <https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/clanek/517/pdf> (20. 3. 2019).
- Johnson Olaosebikan, Aremu. 2010. *Conflicts in Africa: Meaning, Causes, Impact and Solution*. *African Research Review*. Vol. 4, 549–560. Dostupné na: <https://www.ajol.info/index.php/afrrrev/article/view/69251> (18. 3. 2019).
- Keen, David. 2000. In „*Greed & Grievance – Economic Agendas in Civil Wars*”. *Edited by Mats Berdal and David M. Malone*. International Peace Academy. Dostupné na: <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/23397/IDL-23397.pdf> (22. 3. 2019)
- Kissinger, Henry. 2016. *Uspořádání světa – Státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. Praha: Prostor.
- Kváča, Vladimír. 2003. *Politická nestabilita v Africe, 1960–2000*. *Mezinárodní vztahy* - Vol 38 No 4, 47–73. Dostupné na: <https://mv.iir.cz/article/view/93/89> (20. 3. 2018).

- Mayah, Emmanuel & col. 2017. *Inequality in Nigeria – Exploring the Drivers*. Dostupné na: https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/cr-inequality-in-nigeria-170517-en.pdf (5. 6. 2019).
- Nathan, Laurie. 2005. *The Frightful Inadequacy of Most of the Statistics: A Critique of Collier and Hoeffler on Causes of Civil War*. Crisis States Research Centre. Dostupné na: <http://eprints.lse.ac.uk/28337/1/dp11.pdf> (18. 2. 2019).
- Ndanusa, A. Suleyman. *Northern Nigeria Perspective: Rethinking the Development Agenda*. Dostupné na: https://www.canback.com/files/2017_SA%20Ndanusa.pdf (5. 6. 2019).
- Nissen, Henri. 2014. *A Guide to the Fulani People*. Dostupné na: https://hosianna.dk/upload_dir/shop/A-Guide-to-the-Fulani-People-E-book-PDF.pdf (9. 5. 2019).
- Raineri, Luca. 2018. *If Victims became Perpetrators – Factors contributing to vulnerability and resilience to violent extremism in the central Sahel*. UNICRI. Dostupné na: https://www.international-alert.org/sites/default/files/Sahel_ViolentExtremismVulnerabilityResilience_EN_2018.pdf (13. 5. 2019).
- Snyder, Jack L. 2000. *Transitions to Democracy and the Rise of Nationalist Conflict*. Dostupné na: <http://www.sneps.net/t/images/Articles/snyder,%20ch1.pdf> (8. 2. 2019).
- Sumedh, Rao. 2013. *Conflict and Stabilisation in Mali and the Sahel region*. Governance and Social Development Resource Centre. Dostupné na: http://www.academia.edu/3238794/Conflict_and_Stabilisation_in_Mali_and_the_Sahel_Region (11. 4. 2019).
- Tesař, Filip. 2007. *Etnické konflikty*. Praha: Portál.
- The European Institute of Peace. 2018. *The Islamic State in East Africa*. Dostupné na: http://www.eip.org/sites/default/files/Report_IS%20in%20East%20Africa_October%202018.pdf (9. 4. 2019).

- Tilly, Charles. 2006. *Politika kolektivního násilí*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Tilly, Charles. 1977. *From Mobilization to Revolution*. Working paper #156. Center for Research on Social Organization. University of Michigan. Dostupné na: <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/50931/156.pdf> (1. 3. 2019).
- Williams, Paul D. 2016. *War & Conflict in Africa*. Cambridge: Polity Press
- Wolfram, Lacher. 2012. *Organized Crime and Conflict in the Sahel-Sahara Region*. Carnegie Endowment for International Peace. Dostupné na: <https://carnegieendowment.org/2012/09/13/organized-crime-and-conflict-in-sahel-sahara-region-pub-49360> (20. 5. 2019).
- Záhořík, Jan. 2012. *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*. Praha: Karolinum.
- Zelenková, Barbora. 2015. *Etnogeneze Somálců a Somálska*. Dostupné na: <https://ethnologist.info/section/svetove-arealy/africky-roh/etnogeneze-somalcu-a-somalstina/> (1. 5. 2019)

Prameny

Internetové zdroje:

- ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project). Data použita pro výzkum násilných aktivit extremistických skupin Sahelu. Dostupné na: <https://www.acleddata.com/>
- Al Jazeera. 2013. *Making sense of Mali's armed groups*. Dostupné na: <https://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/01/20131139522812326.html> (1. 4. 2019).
- Al Jazeera. 2014. *What do the Tuareg want?* Dostupné na: <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/01/what-do-tuareg-want-20141913923498438.html> (17. 5. 2019).
- Al Jazeera. 2018. *Ethiopia removes OLF, ONLF and Ginbot 7 from terror list*. Dostupné na: <https://www.aljazeera.com/news/2018/06/ethiopia-olf-onlf-ginbot-7-terror-list-180630110501697.html> (9. 4. 2019).

- Balt, Marije. 2015. *Youth unemployment in Mali: a magnet for criminals and terrorists*. In: The Broker – Connecting worlds of knowledge. Dostupné na: <http://www.thebrokeronline.eu/Blogs/Sahel-Watch-a-living-analysis-of-the-conflict-in-Mali/Youth-unemployment-in-Mali-a-magnet-for-criminals-and-terrorists> (22. 5. 2019).
- BBC. 2016. *Who are Nigeria's Boko Haram Islamist group?*. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-13809501> (9. 4. 2019).
- BBC. 2007. *Scores die in Ethiopia oil attack*. Dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/6588055.stm> (9. 4. 2019).
- BBC. 2017. *What is behind clashes in Ethiopia's Oromia and Somali regions?* Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-41278618> (3. 5. 2019).
- BBC. 2017. *Mali peace deal allows chaos to gain upper hand*. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-40973432> (3. 5. 2019).
- BBC. 2015. *Mali's Tuareg rebels sign peace deal* Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-33213931> (7. 5. 2019).
- Cage. 2018. *Somalis flee a campaign of 'ethnic cleansing' by Oromo militias and Ethiopian government under 'War on Terror'*. Dostupné na: <https://www.cage.ngo/somalis-flee-a-campaign-of-ethnic-cleansing-by-oromo-militias-and-ethiopian-government-under-war-on-terror> (3. 5. 2019).
- CIA World Factbook. Dostupné na: www.cia.gov
- Club of Mozambique. *Mali region bans motorbike use*. Dostupné na: <https://clubofmozambique.com/news/mali-region-bans-motorbike-use/> (13. 5. 2019).
- Council of the European Union. 2018. *Vztahy mezi EU a Afrikou*. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-africa/> (4. 12. 2018).
- Counterextremism. 2019. *Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM)*. Dostupné na: <https://www.counterextremism.com/threat/al-qaeda-islamic-maghreb-aqim> (1. 4. 2019).
- Counterextremism. 2018. *Al-Shabab* Dostupné na: <https://www.counterextremism.com/threat/al-shabab> (9. 4. 2019).
- Center for Strategic & International Studies. 2018. *Jama'at Nasr al-Islam wal Muslimin (JNIM)*. Dostupné na: <https://www.csis.org/programs/transnational-threats-project/terrorism-backgrounders/jamaat-nasr-al-islam-wal-muslimin> (15. 4. 2019).

- Cullen, S. Hendrix and Idean Salehyan. *Social Conflict Analysis Database (SCAD)*. Dostupné na: www.strausscenter.org
- Dunaj, Martin. 2013. *Terorismus v Sahelu: nové globální bojiště?*. Ústav mezinárodních vztahů. Dostupné na: <https://www.iir.cz/article/terorismus-a-dzihad-v-sahelu-nove-globalni-bojiste-nebo-fata-morgana> (1. 4. 2019).
- DW. 2013. *Tuareg rebels sign peace agreement with Mali government*. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/tuareg-rebels-sign-peace-agreement-with-mali-government/a-16892940> (7. 6. 2019).
- Global Terrorism Index. 2018. Dostupné na: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/12/Global-Terrorism-Index-2018-1.pdf> (9. 4. 2019).
- Heidelberg Institute for International Conflict Research. Methodology: Dostupné na: <https://hiik.de/hiik/methodology/?lang=en> (28. 5. 2019)
- Human Rights Watch. 2013–2018. World Report 2013–2018. Dostupné na: <https://www.hrw.org/world-report/> (3. 5. 2019).
- Ministerstvo obrany. 2018. *Vztahy mezi EU a Afrikou*. Dostupné na: http://www.mise.army.cz/aktualni-mise/minusma/mali- -minusma_118539/ (17. 1. 2019).
- Modernghana. 2011. Who Are the Fulani People & Their Origins? Dostupné na: <https://www.modernghana.com/news/349849/who-are-the-fulani-people-their-origins.html> (9. 5. 2019).
- Northeaststar. 2015. *The Kanuri Ethnic Nationality: Profile*. Dostupné na: <https://northeaststaronline.com/?p=112> (6. 5. 2019).
- Newworldencyklopedia. Dostupné na: www.newworldencyklopedia.org
- Population Reference Bureau. 2015. *Demographic Challenges of the Sahel*. Dostupné na: <https://www.prb.org/sahel-demographics/> (6. 2. 2019).
- Sahelien.com. 2017. *Mali: Youth unemployment in Mopti remains a source of insecurity in the region*. Dostupné na: <https://sahelien.com/en/mali-youth-unemployment-in-mopti-remains-a-source-of-insecurity-in-the-region/> (22. 5. 2019).
- Sahelien.com. 2017. *Mali: the new danger is the Fulani question*. Dostupné na: <https://sahelien.com/en/mali-the-new-danger-is-the-fulani-question/> (22. 5. 2019).

- Somalilandstandard. 2018. *The Political Inequality in Ethiopia*. Dostupné na: <https://somalilandstandard.com/the-political-inequality-in-ethiopia/> (7. 5. 2019).
- The Guardian. 2017. *Burkina Faso: at least 18 dead in restaurant attack*. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2017/aug/14/terror-attack-restaurant-burkina-faso-many-dead> (1. 4. 2019).
- The Guardian. 2017. *Mogadishu truck bomb: 500 casualties in Somalia's worst terrorist attack*. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/15/truck-bomb-mogadishu-kills-people-somalia> (12. 4. 2019).
- The Guardian. 2015. *Mali attack: more than 20 dead after terrorist raid on Bamako hotel*. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/20/mali-attack-highlights-global-spread-extremist-violence> (1. 4. 2019).
- TRTWorld. 2018. *There's a genocide taking place here against Somali Muslims*. Dostupné na: <https://www.trtworld.com/africa/there-s-a-genocide-taking-place-here-against-somali-muslims-20603> (3. 5. 2019).
- Tuaregové. Dostupné na: www.tuaregové.cz
- United Nations. 2012. *United Nations convention to combat desertification in those countries experiencing serious drought and/or desertification, particularly in Africa*. Dostupné na: http://catalogue.unccd.int/936_UNCCD_Convention_ENG.pdf (4. 12. 2018).
- United Nations. 2018. *Where we operate*. Dostupné na: <https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate> (9. 12. 2018).
- U. S. Department of State. 2017. *Niger 2017 Human Rights Report*. Dostupné na: <https://www.state.gov/documents/organization/277275.pdf> (14. 5. 2019).
- Uppsala University. Department of Peace and Conflict Research. Dostupné na: <https://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/> (28. 5. 2019).
- Worldatlas. Dostupné na: <https://www.worldatlas.com/>
- WorldBank. 2017. *Youth as Agents of Peace— Somalia*. Dostupné na: <http://documents.worldbank.org/curated/en/463921526414702925/pdf/126251-WP-P152600-PUBLIC-Youth-As-Agents-of-Peace-Somalia.pdf> (21. 5. 2019).
- Wordpress. 2013. *Fulani Tribe*. Dostupné na: <https://anth1102pkfgroup4.wordpress.com/> (9. 5. 2019).